

ROBERT LAFONT

NANI MONSUR

Ròbert Lafont

nani monsur

**VENT TERRAL
1979**

VENT TERRAL, Enèrgas, 81350 Valderiès, Occitania.
Dessenhs de Joan Biret-Chaussat
Fotò de cobèrta de Andrieu Hampartzouinian.

A la memòria globalament e detalhadament de Loïs Alibèrt, Pèire Azemà, P. L. Berthaud, Joan Bodon, A.-J. Boussac, Ramon Busquet, Enric Espieut, Ismaël Girard, Joan Lesaffre, Sèrgi Mallet, Robèrt Mesuret, Josèp Migòt. Joan Seguin, tan diferènts entre élei que s'estonarián d'èstre aici citats ensèm, mai participaires d'una meteissa aventura, e qu 'avián tótei tant de gost de la vida que me sembla de còps que son pas mòrts.

Nani, Monsur. De segur qu'avètz comprés. Ai pas escrich: non pas, sénher, que seriá fòrça mai alibertin.

Donc amb la nòrma una distància, un jòc de diferéncia, l'espaci de nòstra societat en cèrca de sa cultura ò de nòstra cultura en mau d'una societat. Nòstra istòria perduda e nòstre desir en espèra.

Una creta, una manca que la comola l'ironia critica. Coma dins la pastorèla bilinga quand la pastressa respond au gentilòme amb una riseta malonèsta dins la reveréncia parlar: Nani, Monsur, siátz pas seriós.. Aquò, me venguèt l'enteriga de o i dire i a gaire au P. Viansson — Ponté que s'èra regalat dins le Monde de m 'assucar pèr aparar un ferniotet. Mai l'âme moriguèt lo tèmps d'un retorn de bacèu. Patz adonc a l'antioccitanisme de la carriera deis Italians. Mai mantenèm lo “Nani, Monsur”, coma una contunhosa “Lettre aux Français”. N'aurem encara de besonh. Entre Occitans tanbèn. A passat tèmps me’n servissiáu quand me veniá una pica dau caire de la sacristia de Dòm Cigalo. Nani, Monsur, empacharetz pas l'occitanisme d'escriure l'istòria dau felibritge. Ara lei sagetas felibrencas son pas tant agudas. Mai mèfi que leis empoisonan!

Entre occitanistas, manca pas ni mai. Dempuèi una passa qu'apasture lo darrier capítol dei somas annadieras de Renat Nelli ò qu'ause de luenh lei denóncias qu'ulhauçan, ziga zaga, dins leis acamps ont siáu pas estat, l'enveja me’n vèn d'un “Nani, Monsur”.

Mai qué siáu pas a dire aquí? Anariáu pas crosar l'espigòla sus un prat batalhier de papier chimarrat? Tombariáu pas tèsta sota e pluma badanta dins la trapèla de la polemica intèrna?

Lo “Nani, Monsur”, demanda qu'òm i pènse. Es dialectic coma es critic. Enfronta leis ideas que la melhora ganhe.

Tot comptat, lo Nani, Monsur rèn lo destria dins son fons de l'estudi mai demonstratiu, dau tractat saberut, de la sciéncia en serenitat e de la pensada en majestat.

Rèn, senon qu'es un Nani, Monsur, un gènre d'escrivan ò de charraire, a la primiera persona, una convèrsa rasposa un pauc, amb aquò coladissa, qu'a sei bombidas d'umor contrarotlada e sei relargs d'esmoguda acceptada.

Fin finala, amb lo “Nani, Monsur” se vai aquí que se deu anar: a la desalienacion, çò diria l'autre (que siáu ieu), deis Occitans, se se pòt dire (mai digam – o). Sèns complasença. Justament: Nani, Monsur, çò que pènze ne siáu pas mut.

EXILH E ARCÀDIA

La consciéncia occitanista es una consciéncia patetica. Parle pas aici dau patetisme a la granda sus lo pontin de l'istòria: a aqueu i tornarem. Pèr ara d'en primier, çò que me sembla fons, intim e generau: la manca ont naissèm, l'ascla ont se congrea nòstre desir, nòstre Paradis perdut e que se lo prometèm. Avisatz-vos dei metafòras: son voluntàrias. Mai fòrça mai explicadissas qu'una simpla imajariá psicòanalitica.

La manca, ieu la deve a ma segonda naissença, çò que sonarai una “còntranaissença”. Era to catòrze de julh de 1936: amb mei gènts partiàm en exilh. L'autò virèt tot lo torn de l'Esplanada ont leis enfants deis escòlas manobravan en bonet frigian pèr la Republica francesa. Nimes me passèt dins l'uelh coma deviau l'aver sèmpe desenant en afeccion: blanca de muralhas, rossa de teules.

Deviau viure doas annadas d'adolescència desrabat dau país en una encontrada qu'ara me sèmbla vesina, lo Jurà, mai que d'aquèleis ans me pareissiá de l'autre costat de la terra.

E mai èra bèn un autre costat: de França, de la cultura, de la paraula, dei mors e dau tèmps que fai.

País de ma còntranaissença. Dins un movement d'anar-venir, de bassacula que n'ai parle dins Lei Camins de la saba. Primier, la gaug dau despatriament, de se capitar enfin dins aquela encontrada qu'a pas l'accent e ont floriguèt a for dei sègles e a for d'alís la cultura qu'au Licèu me l'avián delargada generosament: un país ont La Fontaine es dins seis aises e Racine eu ges en exilh. Un compliment d'alienacion, se volètz, qu'en l'acabant ne lèva l'amarum e lo malestar. Antau se fan lei colonisats benastrucs, passes sèns pentiment dau band dau colonisator, leis aculturats encapitats, lei bònns fonccionaris de l'Estat unitari e lei professors ponchuts. Auriáu pogut n'èstre. Dins mei collègas d'escòla ne conèisse un planponh. Ne rescòntre dins leis Universitats e leis Ministèris, amondaut que la paraula ai gènts vèn bèn en boca e que, — çò disiá ma maire qu'aviá dau francés una experiéncia mitica — s'emplega la negacion bona: ne... pas.

Mai dins aquel estament de jòia conquistada au país dau poder, me tenguère pas mai d'una nuech. A la subita, sèns tèmps d'evolucion, me venguèt la bombida au còs, ais uelhs, au nas, a tota la carn e mai ai cervèlas, d'au país d'abans. D'aicí ont m'avián mandat ieu n'ère pas. D'aquela cultura franchimanda n'ère qu'en i montant pèr un caminòu torçut.

Auriáu pogut dire qu'ère occitan, se d'aqueu tèmps l'adjectiu s'èra tant emplegat coma uei. Me diguère provençau pèr aproximacion.

Còntanèissènça que dona lo sens a la naissènça.. Abans l'eveniment, lo cèu sus ma vila ont rodan lei balestriers èra lo cèu mai normau, mens celèstre dau mond. La lenga dei jogaires de bòchas que montava de la carriera a la fenèstra de mei grands, èra rèn que lo patés que normalament barjan leis òmes quand son obriers e qu'an passe lei cinquanta. Mei grands mairaus avián jamai pensat d'escambiar doas paraulas de francés: cresiáu que la lenga dei grands es de pertot lo parier patés. Aviáu tanbèn gardat lo sovenir de coma s'escaçalassavan e s'entrecridavan mei camaradets, entre Droda e Gardon, caniers e vigieras, a Mossac que n'ai fach Aiganhiers.

Tot aquò èra questions d'edat, d'estat sociau, de lenga de natura. S'aviáu jamai quequejat que quàuquei frasetas d'aquela lenga, es que ieu ère d'un autre temps, d'una altra situacion e que la predestinacion ais urnanitats classicas m'aviá fach passar, entre nàisser, de la natura a la cultura.

E vaquí qu'aquelei fendasclas dins una societat, se dessenhavan subran dins aquela societat, qu'ara diriáu, globala, dins l'espaci d'un país, dintre l'en cò mieu alunchat e d'aquò mens dificil de comprene, de desvistar dins son plen e son larg. Venián lei diferenciacions intèrnas ilbegitimas, valènt-a-dire significativas d'un artifici impausat.

La conclusion sèns tardança es que deviáu aprene ma lenga: çò que faguère sèns mai trigocar; en amanhagant lo sovenir amb l'ajuda dei libres, lo Bigòt qu'aviàm monte de Nimes e Mistral que me comprère la Mirèlha ai vacances d'ivèrn venèntas. Coma ère ja un dròlle de libralha e que lo país me veniá a la tèsta en escritura, la conclusion fasiá rebomb: seriáu escrivan provençau. Mai autre rebomb: tornariáu au país pèr i menar la plega de la renaissènça. Conte aici ma pubertat intellectuala. Se vèi que i ai gardat una fidelitat imbrandabla. Pènsè que morirai dins ma còntanèissènça. Benlèu dins ma vila. Quau quita Nimes, pèrd l'ime. Estrasulhat d'una beutat que me venguèt evidènta un jorn dins la languison. Jamai alassat dins mon desir inagotable de repossession. Escalugat d'amor pèr l'environa.

Aquí, o ai dich, l'afaire de la manca. Sabe que m'es pas personau. Quant i a de vocacions occitanistas grelhadas dins l'exilh? L'exilh, nòstre reiaume. La dificultat que n'avèm entre nosautres, es qu'Occitània es un país fòrça variat de climats, de païsatges e mai de parladissas. Donc l'en cò mieu dau lemosin es pas aqueu dau niçard. Çò que vène d'escriture de mon nisau rescaufat semblarà estranh a cu es pas mediterranenc, coma ieu siáu, roman e estivenc.

Nisau. Lo país perdut e retrobat es sèmpe pichonèu, relenquit a una experiéncia d'enfança.

S'estructura sovèntei fes dins nòstra consciéncia dei regas estrechas d'un asuelh de comba, d'una broa de ribiera, d'un tèrme de carriera. Amòr d'aquò, n'i a que se lo pèrdon e se lo tòrnan ganhar sus cinc legas. I es pas mestier de quitar Occitània, ni mai lo despartiment.

Tótei lei legèires de Vèrd Paradís me faràn pas lo còntre. Dins aquela òbra d'una teneson d'estil e d'una veritat d'esmòu qu'escafa tot çò de pejoratiu que podriá caupre dins la paraula de "patetic", es la distància entre lei garrigas d'Argeliers e la ciutat de Montpelhier que farga la preséncia dau país absènt. Quand parla de son país, Max Roqueta, son de vinhas, de bosquetons, de fontetas e de palhiers de son ròdol d'enfança que li trèvan la mementa: a totjorn pogut i tornar lo dissabte. Es aquí qu'es son occitanitat, son autenticitat. Occitània au còr.

E mai se podriàm demandar fin finala se lo despaïsament pus mendre es necessari a la pojada de la consciéncia. Vòle dire lo despaïsament geografic. Sufis de l'escòla, de l'oficialitat culturala pèr nos cavar la manca au dintre, ò, çò qu'es bèn parier, pèr cavar lo marge a ras dei plens, aquí que siám nosautres. A l'escòla i dintrèron d'únei deis Occitans (pas ieu) amb una lenga acordada ai trafecs de la vida de l'endrech, ai ceremònias dau tèmps termejat de fèstas, ai sasons dau cèu e dei facturas, e tot aquò perdèm pèr una altra lenga, d'autreis images (lei blats de Beauce ò lei dogas de Seine) e d'usanças mai polidòtas. Sus l'aculturacion se nos arriba de faire retorn, en sortènt de l'escòla tot simpletament ganham país coma l'exilhat quand tòrna. D'Occitans en exilh dins son país qu'an jamai quitat, tanbèn ne conèisse. Apassionats d'una distància amb la realitat immediata, que se i bastis sa realitat.

O son mite. Dins la logica de nòstra còntretransissènça, segur que realitat e mitologia s'entremesclan. Çai que i siám de la confidéncia, o pòde bèn escutlar tot. Mon país me venguèt mitic tre que vouguère lo tornar possedir. En únei mesadas lo poguère plus desvistar que sota lei tendas margalhadas e solelhosas e dins lei ritmes bucolics deis estròfas mistralencas. Arcadic.

L'exilh estirat dins l'espaci ò sus la plaça, l'exilh geografic e l'exilh culturau fargan, leis especialistas de la literatura europenca o sabon, lo mite d'Arcàdia. Siám tótei de discipòls de Sannazar, mai luenh de Vergèli e de Teocrit, aquéleis aculturats qu'endauravan son sòmi d'originas agrèstas. Dempuèi lo sègle XVI, que siám intrats en renaissènça literària au davant de nòstra mòrt, leis òbras occitanas son rèn qu'arcadicas. La literatura felibrenca se debanèt en Arcàdia.

E l'occitanista, donc? Quitament la contradiccion que portava ais artificis cartonats de la poèsia santestelena, aquò la menava a mai d'arcadisme, pèr besonh d' autenticitat.

Aquò s'arrèsta pas. Me siáu engalinat davant lei tieras de la colleccion.

A tots e mai diguère: — Quora leis occitanistas n'auràn acabat de contar son enfança au vilatge, benlèu que podrem aver una literatura occitana.

Mai siáu ieu que siáu ninò. La necessitat de la situacion es tala: cadun antau se tròba, cadun se bastís dins sa cultura, cadun se renais, e mai aquò foguèsse, a dicha qu'avançam dins la desoccitanisacion collectiva, sus de ropilhas d'identitat etnica, sus de traças de vida tradicionala, sus d'Arcàdias suburbanas, amb de trocets de lenga e tres dichas d'un rèiregrand.

Ne sortirem que de dos biais. S'avèm tot perdut, e l'Arcàdia occitana morirà d'una languison desenant sènsa pastura. O se la lenga se manja la distància amb la vida vidanta, coma se ditz en felibrenc: nòstre desir serà passat d'Arcàdia ai baloards.

Ara per ara, seriá sanitós, non pas d'interdire pron teoricament l'arcadisme, mai de l'enonciar coma es. Amb tot lo dequé d'investiment libidinau que mei metafòras d'intrada assenhalavan. Tot òme que o vòu saber o sap, qu'Arcàdia es uterina, regressiva, fetalà. D'aquí, son tèmps ges escoladis e sa patz d'abans tótei lei conflictes vitaus. Confession facha, benlèu que podriàm nos desfaire de tot l'irracionalau enfosquit que se rebala dins lei conviccions occitanas, de tótei lei vedilhas (quequetas d'enfant ò cordons ombilicaus, coma voudretz), que s'entortovilhan a l'argument, cadun de nosautres dins sa borrassa de mites, cadun atetonit sus sa realitat, son en cò sieu bèn sieu e lo sol vertadier, lo sol reau, lo sol qu'es Occitània legitima. Cadun amb son pòble de familha.

Sus aquò de pòble e de familha, podrem remontan a Mèstre Ramon e a Mèstre Ambròsi, mèstres dei relargs d'Arcàdia, paires masiers e prèires dei languisons

patrialas. Mitologics. Ieu remonte a Antonin, a Delèuse, a mon grand e a mei rèire-oncles. Amb mon grand, que de verai se sonava Cesar (Cese pèr sei companhs d'Andusa), çò que faguèr pas! — Siás immense, Antonin, Benlèu que siás etèrne. Podiáu pas me'n garar: question entremesclada de consciéncia e d'inconsciènt. Es mon grand que m'aviá “donat la lenga”. E mai pèr ieu l'Edip sauta una generacion e passa dins la parentèla de ma maire: m'an dich qu'aquò's pas tan rar que pensave. Trabalh mitologic necessari. Clarament assurait. La clartat es dins una frasa-clau d'aquélei Camins de la Saba: — Aiganhiers fai sa mitologia amb d'òmes mesclats de lutz, d'odors de saba. D'únei me'n vouguèron. Ja se chauchava au fangàs mitologic e se nadava dins l'utèrus en pretendènt de realisme biografic ò istoric.

Pasmens se seriá pogut mieus legir Vèrd Paradís. O tòrne escriure: aqueu libre es l'acte finau (en fonsor, non pas en activitat superficiala de plumas) de l'arcadisme occitan. Aquí l'Arcàdia recampa tota son incantacion.

La tematica esperada i es tota, lei mites dau fondamentau fan son òbra dins la destemporalisacion dau país. Seriá van de se n'estonar: es una òbra que combat la pròsa felibrenca en anant fòrça mai luenh qu'ela sus una meteissa dralha. Mai, dau tèmps que se bastís mai d'aquela maniera, en tomples manhifics ò en apogèa, l'Arcàdia se fendascla e se ditz impossibla. La severitat de l'agach de Roqueta restablis sèmpe la pèrda de vida dins l'immortalitat. Sa dolor nòblament viscuda, pudicament dicha, arroïna un edifici eroïc d'èstre a sa casuda.

E mai, dins lo tèxt remirable que se ditz Tantòst d'aquel palhièr la confidéncia de darriera frasa nos remanda a l'exterior dau mite: — La vida, disiá la votz novèla, la vida es pas aperiçut, la vida dels òmes.

Anem-i donc, dau caire de la vida deis òmes. Serà pas tan patetic, mais benlèu qu'Occitània i es possibla, que i es pas de manca.

LA PATRIA DINS LA CLÒSCA

Durbètz un libre dins la lenga de vòstre endrech. Lo flaire de l'endrech vos tòrna au nas: fems sus lo sòtol, badassa ras un pendís aupenc, aspror dei sabas d'aubaredas, çò qu'èra de vos. Mai recebètz tanbèn la ventada de uech sègles sus cènt nonanta mila quilomètres cairats: Occitània dins lo tèmps e l'espaci. D'un còp, l'idèa corta e lo bofe copat! Pasmens, aqueu país, vos lo cau faire vòstre.

Lei provincialismes dau felibritge minimalista ô lei minimisacions dau poder d'amondaut, ò l'entremescla dei dos aligats i cambian rèn: Occitània es aquela durada e aquela amplor. E mai eu, l'escrivan de consciéncia mai localista se plaça aquí, en quauque luòc ò en quauque temps, amb son dialecte estrechonit e sei vistas a portada de tucle. Es un patesejaire ò un regionalista occitan. L'espandiment de la cultura ont trabalha, lo pòt trocejar, lo pòt pas faire autrè. Lo pòt denegar, s'es de “l'aparament” provençau. Mai la denegacion es una part (la part malautissa) de la consciéncia nacionala.

Lo mot es largat. Ne conèisse ges que convenga mieus a çò que se passa dins la clòska dau jòvènt que descuèrp a la volada que son cantonet de naissença, aquela carriereta, aquela vau, aquel estandard de pradas ò de vinhas, que se ne sènt

l'estampadura a l'emborigol, pèr dire, aquò tant avesinat de l'èime sieu, pòt pas faire autrament que de o religar a una istòria ampla de país grandaràs. Deis Aups ai Pirenèus. Dins la manca, amb lo desir a començat d'acampar l'idèa de nacion occitana.

En escrivènt aquò estonaraï rèn que lei novelaris que datan aquela idèa d'una revelacion facha au PNO pèr son profèta, dins leis annadas cinquanta, qu'an legit Mistrau d'un uelh trèbol e que, de bòn entendre, conèisson quitament rèn de Fabre d'Olivet. Mai aquélei que de l'istòria de l'occitanisme ne dessabon pas tot, l'evidéncia la tènnon que tre lo començament dau sègle dètz-e-noven, quora que se condensava en Euròpa lo concèpte de nacion, leis Occitans avián tant d'arguments pèr aquò coma lei Chècs, leis Ongarés et lei Serbòcroatas. E que, fin finala, a un nivèu de reflexion, liura tant coma especulativa e solitària, l'intellectuau d'òc l'aviá pausada, la nacion, en tèrmes de constància etnica e de malastres istorics.

L'evidéncia, ieu me la ganhèrre, se comprèn, dins l'exilh. Amb la distància qu'esclargís la vista. Segon mei lecturas. Mistral, de segur: la Comtessa, Calendau.

Mai tanbèn l'occitanisme d'aqueu tèmps. Aviáu quinze ans quand descobriguèrre dins la librariá Calendal de Nimes, pèr Calènda, l'Occitania que bailejava Carles Camprós. Aitanlèu m'abonèrre. Sota ma causida de lenga primierament provençala e felibrenca, s'establiguèron d'aquela sòrta lei palancas de ma conviccion avenidoira.

E mai mai. La bibliotèca de Lons-le-Saulnier me porgiguèt sus una sola laissa la Cançon de la Crosada e lo Canigó de Verdaguer. Mon albigeïsme e mon catalanisme son fruchas de pubertat, de còntreanissènça qu'alarga un pauc leis orizonts de l'espelida.

Amb aquò coma seriá estat possible de pas faire lo sagrament mistic, que d'àutrei joves lo faguèron segon l'Ordre dei generacions? Pèr ieu foguèt au tèrme de passejadas dins de camins que montan a un còla que se ditz Montciel, darrier l'ostau qu'aviàm logat. Me'n remembre: lo cèu èra rosat, l'arbralha tota en ombras doças, amondaut radava un aucelàs qu'èra pas una aigla, mai benlèu una tartarassa. Una situacion pron stendhaliana, non? Alevat que lo Julien Sorel èra pas eu qu'aviá de realisar en eroïsme, mai sa patria.

Tornat en 1938 à Nimes, en vivènt en cò de mei grands dins la lenga domestica, me pengèrre la crotz occitana en dessus dau liech. La seguida? Una traversada de felibritge ajoenit dins la ciutat de la Tor Manha e dau Sant Senhau, lei companhs Cavalier e Sage. Cargue lo capelàs, signe “felibre de la raça” (tot i es!) de poèmas en alexandrins e en provençau redon, la Dòna Maria Mistralenca e son capolier de nebot me recèbon a Malhana coma l'àngel Gabrièl, Carles Maurràs me tòca la paleta en Arle, beve dins la copa entre Rebol e Camprós. E me desfelibriguèrre. Pèr quant a la constitucion avenidoira de l'Occitània independènta, l'aviáu escricha dos còps. Rèn que pèr ieu...

A comprene que tot aquò se passava dins ma clòsca, benlèu que la guerra me i ajudèt. La diferéncia èra terribla entre la politica dei mitans mistralencs e çò que se viviá aquí ont viviáu. Mai tanben una mena d'occitanisme que prenguèt la virada dins l'annada 43. Leis articles que Simone Weil signèt Emile Novis dins Les Cahiers du Sud, lei recacèrre en plen morre. Leis amators d'istòria occitana podràn descobrir mon intrada publica en occitanisme a la prima de 43, revistas Oc e Terra d'Oc. La Joventut occitanista s'èra mesa a fonccionar de Nimes, carriera Baduelh, en correspondéncias amistosas. La primiera letra que receberiam èra d'un catalan exilhat, Joan Esteve. Una dei primieras, de Fèlix Castan que s'escondiá dins una bòria.

Dins l'aventura deis uniformas ont moriguèron de Joan Larsinhac e que s'acabèt pèr ieu a l'automne de 1944, quand quitèr la tenguda pèr venir professor a Bedarius (en uniforma qu'èr a Tolosa pèr lo primier acamp de l'I.E.O.), entre ocupacion e fin de la guerra, la Liberacion entre-mitan, aviáu pas perdut la nacion occitana dins lei braç de la nacion francesa, mai segur qu'aviáu perdut mon nacionalisme. L'ai pas tornarmai trobat!

Escrive pas aquò ni pèr justificacion biografica ni mai pèr escalugar la consciéncia occitanista dei joves de uei amb un debat antediluvian. Mai perque crese que, coma pèr lo país perdut e reconquistat en Arcàdia, i a una logica de l'engatjament occitan lo radicalisme i vira, pèr impossibilitat deis entremiejas favorablas, au sòmi solitari ò a l'esperit de sècta, çò qu'es parier e tant onanista. En idèa: Mistral o diguèt dins son biais de salvar tóte lei desfachas en assompcion platoniciàna, mai o diguèt perque o visquèt.

Dins la clòsca qu'aquò se passava, en rites santestelencs. Quora se faguèt, dintre d'un acamp de l'I.E.O., una conversion au nacionalisme independentista dins lo biais d'una declaracion auturosa qu'èra pas question subretot que se publiquèsse dins la premsa, ieu pensèr a aquèlei majoraus flocats de Legion d'onor a la botoniera que te cantavan la Comtessa en lagremejant dins lo castèundòu.

E quora, dins d'úneis acamps dau C.O.E.A. antan, un de nòstreis amics nos jogava lo teatre interior de sa consciéncia malaürosa, èr pas luenh de reprene lo jutjament chuchutat a mon costat pèr un bòn occitan de la basa:
— Aqueu, se grata!

Dins la clòsca... tot i es possible. E legitim: cadun a drech a sei fantasmas.

Lo meriti grand dau PNO serà estat de n'acabar amb lei fantasmas inconfessables e de portar sus la plaça publica çò que leis occitanistas se disián entre se e entre élei dempuèi que lei trevave. Dins l'afaire, i aguèt pas tant de consciéncias tòrsas, mai la situacion cambièt pas d'un peu a respiech de l'opinion dei gènts. Amb lo tèmps qu'es passe, o podèm afortir. Mon atissament amb lo PNO a aquesta rason principala: dins la clòsca...

E ara que l'afaire se renòva en ritau de despiuselatge ideologic, ne siáu pas mai convinct. Es un grand rambalh dins la revista Aicí e ara de n'acabar amb lo regionalisme e de proclamar çò que Bodon o afortiguèt un jorn: siám tóte de nacionalistas. Quau, tóte? Leis occitanistas? Aquò comença de faire fòrça clòscas, mai amb la soma dei clòscas esclaradas se fai pas una consciéncia publica, tan lumenosa foguèsse l'idèa.

Quand, pèr l'Universitat d'estiu de 78, languère que i aviá un espaci occitan e que i caliá un poder, d'únei, que sabían pas que fau rèn que dire aquò en public dempuèi d'annadas, i anèron de la revelacion:

— Aquò i es, Lafont es vengut nacionalista. Mai que Lafont foguèsse vengut (o puslèu tornat) nacionalista ò non, aquò tòca en rèn l'anar de l'istòria occitana.

I ai pron pensat: pòde ara sintetisar çò que pèns de tot aquel embolh de nacionalisme ò pas, que faguèt una batèsta picocolina a la fin d'un spectacle a Carcassona en 69.

Aiçò: cau pas confondre lo subjècte occitanista e lo subjècte de l'istòria. Son duas realitats desparieras.

Lo subjècte occitanista se bastís dins l'istòria individuala. Coma ieu siáu materialista, pèns pas que i aga aquí ges d'arma, ges de transcendéncia, mai precisament una istòria: facha de contactes, de trencaduras, de macaments e d'apropriacions

voluptuosas. De reflexions tanbèn, de legidas, de porgidas intellectualas. Tot aquò apassionat, dramatic: lo patòs dins l'Etòs.

Subjècte coma son tótei: prengam la metafòra de la rusca dau Freud, ò aquela, de l'anèu, dau Lacan. Mai subjècte occitanista. Adonc la part d'autre que fai consciéncia de realitat ò que s'interiorisa, lo d'aquò's dau defòra e dau dedins es pastat d'occitanitat, d'aquela experiéncia de comunitat viscuda, perduda, tornarmai ganhada, apasimada en Arcàdia, teorizada en nacion, qu'existís pas sèns la preséncia simbòlica dau lengatge, de la lenga d'òc. E coma tot subjècte es rèn mai que lengatge... Enfin, la lenga d'òc, l'avèm tant arrapada au dintre, leis occitanistas, que la sentèm ai tripas. Biais de dire que nos descarga tota la passion...

Lo subjècte de l'istòria es sus un autre plan. Aqueu ont se jòga lo destin de la comunitat. Dau costat de çò que lei felibres sonavan la vida vidanta, la “vida dels òmes”, çò escriviá Max Roqueta.

Dins un ensèm de determinacions socio-economicas, es a dire de conflictes patits e de luchas menadas, d'en primier pèr l'existéncia concrèta. Sus aqueu plan, çò que podèm sonar subjècte es dau domeni dei representacions activas: consciéncia de classa ò consciéncia d'identitat, consciéncias collectivas qu'aparèisson, desaparèisson, se passisson ò se maduran segon leis entremiejas.

La relacion dins lei dos sèns dei determinacions e dei representacions, aquò's çò que nos afavoris una possibilitat pèr Occitània d'existir en defòra de nòstra clòsca: dins lo movement d'una societat. Crese que lo sègle dètz-e-nòu refusava ai felibres aquesta possibilitat. La societat occitana boleguèt de segur tot de l'òc dau sègle, mai en defòra d'una representacion d'occitanitat. Adonc aquesta societat, en tant qu'occitana, non podia que se denegar e s'abolir.

Lei causas an començat de cambiar i a gaire, çò crese. Dins l'ordre dei determinacions, lei borradas que ne patís la societat de l'espaci occitan son tan grèvas que l'obligan a se pensar en defèsa pròpria. Lo mantèn de l'activitat vitala de la comunitat eiretada, encara en plaça, pòt pas anar sèns una lucha còtra lei doas fòrças desenant evidentas, lo capitalisme internacionau e l'Estat centralisat borgés, cò-responsables d'una necròsi publica. Dins l'òdre dei representacions, la dessacralisacion de França, forma ideologica de l'Estat, avança a dicha de la traïcion dei interés immediats de la societat

“miegjornala”. E monta donc la consciéncia d'occitanitat.

Çò qu'escriu aici es força esquematic. Mai ensenha un luòc e un sistèma de pensada qu'abandone pas. Se i atrobarà una teoria dei representacions qu'es dins *Sur la France* e una teoria de l'alienacion que pareguèt dins *Viure*. Contunhe antau de faire créisser lo morbin dei nacionalistas reges que m'acusaràn encara de tèmps de forviar l'occitanisme dins una carriera bòrnia e francesa, ò que vouldràn “desalienar Lafont”, coma Larzac. O que i renonciaràn, condemnacion suprèma.

Dins la clòsca, se pòt pas mieus dire. Pèr ieu, çò que se passa dins la clòsca de Larzac ò de Lafont es pas sens ges d'importància. Mai es dau band dau subjècte occitanista. La vertadièra desalienacion occitana passa pèr lei luchas dei Occitans, complexas, embolhosas, mai concrètas. Es l'aveniment dau subjècte occitan de l'istòria.

Non pas que foguèsse tan nèci de crèire qu'entre subjècte occitanista e subjècte de l'istòria i aguèsse ges de comunicacion. Qu'aguessiam, Larzac e ieu, rèn a faire qu'a

esperar la grand destressonada collectiva deis Occitans. Pènsè qu'un militantisme de trenta-cinc annadas, e mai lo peçuc, pròva lo contrari. Darrierament, lo bandiment dau manifest Mon país escorjat n'es una altra de pròva.

A l'aveniment d'Occitània i devèm faire prodèu. Sai que se farà pas sèns nosautres. Mai una consciéncia collectiva a sei camins que son pas aquélei de nòstre ieu, patetic e ideologic. E la confusion dau subjècte, militant e dau subjècte de l'istòria, aquò's, pèr parlar exactament, una activitat paranoiaca.

La paranoia d'aquela mena, ges de partit, ges de sècta, ges d'apostolat n'es pas sènsa. Pèr aquò, es lo perilh màger. Perilh doble. O lo ieu pòt pas giblar l'anar d'una societat a son comand de drama intim, e fai una gròssa fogassa: en quincanèla ò en mistralisme tomba la Causa. O i arriba, dins de situacions desesperadas ont lei populacions pèrdon l'estela: es l'aventura dei pòbles possedits. De tot biais, au tèrme trobam pas Occitània liberada.

Que se trachèsse d'un partit nacionalista eucaristic, portaire de la paraula au pòble mut, ò d'un òme providenciau, prince de la paraula carismatica, sabèm ont vai la ròda dins to rodam. Parlar a..., d'acòrdi. Mai parlar pèr, nani Monsur! Un an, en 1954, descapelèrè l'estatua de Mistral en grand respiech. Era pas pèr me prene lo capèu. Ni mai pèr laisser de mistralets, òmes ò sèctas, i cabussar en incarnation d'Occitània. Mai a tot còp que l'avenir, leis Occitans dins sei luchas se voudràn lo destapar, farai tot pèr n'èstre. Fins a tótei lei tèrmes de l'engatjament. Sus aquò lo sagrament d'antan demòra, e mai aga perdut l'emfasi jovenòta.

ANAM EMPUNHAR LAS ARMAS

Pèr Pascas de 1969 una cançon de Marti estrementiguèt la consciéncia occitanista. Foguèt quàuqueis ans lo ponch de communion cantada d'una joventut que d'aquela maniera mai sentimentala que non pas politica, se proclamèt castrista. La “nòva cançon occitana“, dau tèmps de la poèsia de Quatre Vertats, foguèt primier de tot una crida a la violéncia liberatritz.

Dètz ans après, un mauvolènt en cèrca d'etnòtipas esprovats parlariá mai dei tartarinadas nòstras: anatz vèire çò qu'anatz vèire! Lo nacionalista occitan en mau de violéncias deu prene la masqueta d'un basco mitic, Francés Severac, fondator ipotetic de Farem tot petar, movement qu'inquietet un moment l'opinion dins Aude e qu'ara la poèsia rapatria dins lo verbalisme.

Pasmens:

*...anam empunhar las armas,
volèm viure ont naissèm!*

Lei dos vèrs son d'una justesa perfiecha, teorica tant coma emocionala, coma arriba sovènt en cò de Martí. Dessenhan lo passatge de l'analisi ja facha a l'acte. Aquel acte reproduitz exactament una articulacion dau refús de la deportacion lo maquis, qu'Occitània ne donèt l'exèmple, vint-e-cinc ans aperabans. Coma vai donc que de maquis occitanistas n'i aguèsse ges agut e n'i aga ges encara?

Non pas que la violéncia nos aguèsse tota desfautat. Detràs lei jovènts de 1968 qui pintrèron en expedicions nochalas lei muralhas d'Occitània deslogans descolonisaires

e mai pagelèron en una sola nuech tota la confinha linguistica, quàuquei petadas d'aquí entre aquí marquèron la preséncia de descolonisaires mens escrivèires. I aguèt tanbèn Farem tot petar qu'e mai leis occitanistes iniciats i encapitèron pas grand causa.

I aguèt subretot la pojada de la violéncia recipròca, manifestaires e polícia, dins la crisi viticòla lengadociana, una pojada qu'es a cima a Montredon, ont i a mòrt d'òmes e aquò nos remanda a 1907. Coma en 1907 lo sentiment occitan es mesclat a l'afaire. Mai qu'en 1907, e sus aquò se pòt faire responsabla la preséncia tripla de l'occitanisme: preséncia d'una analisi venguda credibla, preséncia animatritz d'una paraula publica coma la de Martí, preséncia interiora deis occitanistas militants (de Vòlem viure al país mai que mai) que lei viticultors an pres la costuma de trobar a son costat.

Mai, o tòrne dire, aquò's pas, e mai quand i a de còps de fusiú escambiats, e mai quand, coma fai tres jorns a Sèta, un carri de toristas crema, “las armas empunhadas”, lo maquis, l'organizacion militara de liberacion nacionala.

Aqueu procèssus militar, pron d'occitanistas n'an somiat dempuèi dètz ans. Sòmi indefugible: tenèm lo tèmps, es clar, d'après Fanon e lo Che. L'agachada sus lo mond nos pòrge de pertot l'exèmple de la lucha biberatritz. D'exèmples, n'avèm dos sus lo lindau: Euzkadi-Sud e Corsega.

Davant aquela evidéncia, m'es pas idèa de jogar lei virtuts pacificas macadas, ni mai lei consciéncias francesas corroçadas. Foguèr a Paris testimòni en favor dau FLB davant la Cort de Securitat de l'Estat. Parlèr l'abans-darrier, just abans mon amic Maurici Clavèl (lo professor de filò de Joan Larsinhac, pèr aquèlei que colleccionan lei claus). Clavèl faguèt un discors gaullista sus la generositat de França, ieu un expausat de la violéncia institucionala que justifica la violéncia revolucionària. Mentre la lònga espèra, embarrats dins la sala dei testimònis s'eriam partejat lei ròtles.

Oc, la violéncia es istoricament e politicament de còps una solucion màger. Es d'esperela explicatritz quand designa lei ponchs sensibles de l'opression que sèns aquò lei desatencionats i farián pas avís.

Une tieria d'atentats dau FLB son un comentari precís de l'arquitectura de l'ocupacion coloniala. Aleria es un acte d'auta portada politica.

La violéncia es tanbèn lo melhor mejan de consolidar una comunitat en sentiment d'identitat, quand aparèis legitima, au mens excusabla dins sei fondamentas de protèsta. Se sap coma se nosa la solidaritat amb lei “nòstres” que son generalament de joves, adonc “nòstreis enfants”, lei “melhors”, lei “pus coratjós”. Es coma aquò que s'estructurèt l'opinion resistent francesa dins lei campanhas e lei montanhas entre 1942 e 1944. Es antau que dempuèi sièis mes s'estructura una nòva opinion corsa alentorn dei dròlles dau maquis ò deis empresonats. Tot l'aparèlh politic francès en Corsega, alevat quàuquei Biaggi, en dessota sei precaucions proclamatòrias, es en tira aquesta setmana de resquilhar emotivament dins lo camp deis independendistas. La trapèla es aquí que bada pèr que lo Poder i faga lo cabús: una repression fòrta, e se farga una consciéncia corsa dins lo biais de la consciéncia argeriana, aquí que i a encara rèn qu'una solidaritat de familha. Una consciéncia basca modèrna, l'an fargada davant la repression leis arbatzales, amb l'ajuda dei Poders espahòus, lo de Franco e lo d'après Franco.

Mai pèr capitar antau la jòga de la violéncia, cau bèn qu'un cèrt nombre de condicions sián recampadas. La primiera es la percepcion aisida e unitaria de la nacion non solament coma diferéncia d'amb l'environa, mai coma còs que tèn in se.

Aqueu gèst simple, mai decisiu de passar a la clandestinitat, a la resisténcia armada, me sèmbra de poder dire, dempuèi que lo sènte en cò nòstre possible e impossible au còp, qu'es pas ges d'una natura intellectuala que resulta, gaire d'una analisi. L'analisi vèn puèi, generalament èra ja facha e s'empèuta sus l'acte (un sèns de retorn dins la logica dau cant de Martí): òm decidís de luchar pèr la nacion, òm aprèn puèi au maquis ò en preson quètei son lei fondamentas objectivas de l'idèa nacionala. La decision es adonc percepcion globala e intuicion. Una percepcion que vai s'expandir en solidaritats autorn dau combatènt.

Rèn de comun, çò me sèmbra, amb l'acte dei combatènts dau tipe Rote Armee Franktion, ò Armata Rossa que non pòdon esperar de solidaritat qu'amb aquélei que fan la meteissa analisi qu'élei, tant intellectuala coma radicala, en defòra d'un espaci de comunitat viscuda, intuitiva, enfortida d'autòconeissènça. Lo proletariat internacionau pòt pas tenir aqueu ròtle, justament, d'espaci. Espaci geografic. L'insularitat jòga d'un biais absolut dins l'afaire còrse; lo simbòl nacionalista es lo triangle de l'iscla; “entre mon partit e non iscla, me cau bèn causir mon iscla”, çò me disiá un socialista ensenhere en França, mai nascut e abalit dins la Castagniccia. Es lo cas limit. Mai i auriá ges de Bretanha en consciéncia sens lo sentiment d'una rara que dessenha la peninsula.

Un espaci que sostèn l'identitat es un espaci aisidament territorialisable en consciéncia.

Jòga l'estructura sociala, s'afavorís la complicitat. Aquò dins lo cas d'Euzkadi coma dins lo cas còrse ont la granda familha e lei solidaritats de vilatges demòran activas, foguèsse dins la diaspòra.

Jògan tótei lei practicas socialas: es l'Islam que mantenguèt la confinha impassabla entre doas comunitats, eu faguèt la nacion argeriana musulmana. I a tot un ensèm de comportaments culturaus quotidians, de costumas de vesinança e de ligasons religiosas interioras que mantènon la societat basca.

I a la lenga tanbèn, vòle dire non pas la natura de la lenga, mai son usatge efectiu. Çò qu'a mantengut lei Còrses còrses, aquò's dins l'iscla aquela possibilitat qu'an tótei de parlar la lingua corsa, lo biais que dins l'exilh, tre que son ensèm, a aquel usatge tòrnan e mai aquélei qu'an uei trenta ans e mai pas tant. Contradiccion portada a l'especulacion nacionalista empeutada sus lo tronc de la “sciéncia objective”. Lo còrse dau nord es un italian fòrça centrau, benlèu lo pus vesin dau toscan literari dei dialèctes italics. Aqueu de Bonifacciu es de sardo. Amb aquò, coma se sap, Francés Fontan metiá Corsega en dos tròç nacionaus! Lei Còrses se garçan bèn de la varietat dialectala sieuna; li sufís de saber qu'entre élei parlan còrse. Vèire aquí coma una lenga es pas en ela una identitat.

Es una fonccion. Que pòt èstre tanbèn fonccion d'identitat. Biais dei pòbles de tirar la lenga, sa lenga au nas dei linguistas!

Era un problèma grèu que carcinava lei linguistas mobilisats dins lo servici-sic de la lèi Deixonne devers 1951: quin breton, quin basco ensenhar? Es que i aviá un breton ò un basco quitament? Lo brave Breton ges linguista sabiá bèn que parlava breton, e mai se, leonard, pitava rèu au vanetés. Tótei lei bascos se comprenon pas facilament

entre élei? Comprenon tótei, a dobrir lo cais, qu'es pas de francés ni de castelhan que li monta de la garganta ai bocas.

Enfin, fin finala, clausura deis arguments, ponh picat sus la taula: l'identitat istorica. Quora es clara es clara, e se declara. Lei Còrses luchèron de sègles pèr son independéncia còtra Genoa e lei Francés. L'independéncia, l'aguèron en 1739 e se donèron la Constitucion, abans leis Estats Units d'America, abans França, de segur. França intervenguèt en 1737 e en 1740 pèr reduire aquela democràcia naissènta, e j'arribèt pas que dins la guerra en 1769. Encara cauguèt massacrar en 1771 de poblacions entieras a l'entorn dei revòutats. Filidori parlava ièr au tribunau que lo jutja deis Oradors de son país. Anatz-i donc, Occitans, en Corsega. Trobaretz lo monument mesquin de Ponte-Novu: memòria patriotica empeirada. Entratz, entre castanhiers e fèuses dins l'ostalon tant esmovènt de Pascal Paoli: i sentiretz sota una pòussa d'abandon bategar la memòria collectiva.

Sota la pòussa dei prefèctes, dei policias, dei legionaris, sota b grand espendiment de sang de la guerra de catòrze, sota l'ondada dei colons de la còsta orientala e sota la conchadura toristica, la cara de la nacion còrsa foguèt sèmpe legibla. Napoleon jamais capitèt pas d'escafar Buonaparte, to bon, to paire, lo de Ponte-Novu. La Republica francesa çai foncionnèt en fonccionarisant la poblacion e en la tirant dau país, en transformant lei partits en clans e en comolant leis urnas d'escòrnas a la democràcia: jamai aboliguèt la languison de la Consulta.

Reviratz-vos, occitanistas, devèrs Occitània.

S'avètz aladonc to descòr o un grand flaquitge dins la volontat patriotica, tan mieus! Es que començatz a comprene vòstre combat.

Vos prepausa la tiera dei se:

Se capitam, aquel espaci de cent nonanta quilomètres cairats, dobèrt de tótei lei costats, qu'es pas una iscla, ni mai una peninsula, mai tot bèu juste un istme, es a dire un trepador dei pòbles, a to comprene qu'existís e a faire comprene aquela existéncia a seis estatjants,

Se capitam, d'a través tant de climats coma n'avèm e de terradors, e de cèus, e de biais de viure, a crear una solidaritat culturala que siá pas solament la de quàuqueis intellectuaus excursionistas, mai la dei poblacions,

Se capitam de faire fonccionar la lenga, tant malauta coma es, e mai tant espelhandrada de parlars, que n'i a pas pron que leis Occitans ne foguèsson entrepachats, ara cau que lo Ministre de l'Educacion nacionala se i meteguèsse a l'escarpinhar,

Se capitam de faire amb leis eveniments de l'istòria de tàntei provincias que to pus illustre, la Crosada albigesa, establís a sèt sègles en arrier nòstra identitat combatènta, una istòria comuna, vòle pas dire solament una istòria saberuda publicada pèr Hachette, mai una istòria que lei gènts se la tènon bèn assetada entre lei cervèlas e bèn presènta dins sa paraula,

Se capitam tot aquò, aurem Corsega au ponch ont n'es ara.

Mai coma serà una Corsega tament pus granda, tament pus importanta dins la partida europenca que lo païson dau FNLC, pobable que i arribarem pas sèns passar pèr de camins escalabrós e tan complicats e mai desvariats qu'a la perfin es pas en Corsega que desbarcarem. Mai si bèn en Occitània.

Occitània facha. Coma se ditz un òme facha, una femna facha. Oc, que o crese possible: amb lei se çai-subre enumerats coma d'esfrais, mai que son pèr ieu tan clarament de camins bòns que tota ma vida se passa a leis enregar. Tant i a

qu'Occitània facha es rèn mai qu'una possibilitat realisada qu'en ela caupiá. Cada femna se desliura de son enfant, cada espaci de son país.
A cadun çò sieu.

Devèrs 1969, tornem-i, èra quasiment un crèire comun de la nòva generacion occitanista, la semblança dei combats.

Se levava l'adjectiu dins l'expression de “colonialisme interior” coma se foguèsse una ipocrisia tactica. Lo Tèrç-Mond èra a Carcassona e a Lemòtges. Fanon èra aplicadís a Euròpa coma au Malí. S'anava emponhar leis armas. Om èra Palestiniens tre la nuech tombada, un pincèu a la man, davant una muralha blanca. Ara vesèm qu'anava pas tant de biais qu'aquò, en França e en Euròpa, la liberacion d'Occitània a la cubana.

Quitament Bretanha, que pasmens aviá començat l'accion violènta, ara ensenha la disparitat dei camins, digam pas devèrs l'independéncia, digam a l'autonomia: leis atemptats de tant que n'i a, tiran de mens en mens l'atencion e mobilisan rèn que lei combatènts de l'ombra. Bretanha donc èra pas Corsega.

E Occitània es Occitània. Pòde pas dire qu'aurem pas, sus lo modèl dau FLB ò dau FNLC, un jorn ò l'autre, lèu possiblement una mena de FLOC.
Çò que sabe es que la desalienacion es una operacion que la violéncia la pòt ajudar, aviar, e tanbèn desaviar, retardar. Que cau pas la confondre, la desalienacion (la pojada vèrs l'intelligéncia dei situacions) amb l'encloscatge (la compreson impausada) e que lei solidaritats se nosan de mantun biais.
E puèi...

Pèr setembre passat, quand aguère parlat d'un espaci occitan e d'un poder, n'i a que te bombiguèron d'estrambòrd. La conviccion patriotica es, coma se sap, totjorn trilogica. Donc apondegueron lo tèrme tres: de fusius. Mai ieu qu'en aritmetica siáu pas dei chanuts, tanpauc en tactica de guerrejada, ne siáu demorat a la question: quant ne cau de fusius pèr tenir cent nonanta mila quilomètres cairats? L'ambassada de Libia m'a pas donat la respònsa.

PARAULAS DINS L'ESPACI

Quand mon grand Cesar-Antonin recebiá sei collègas de joventut e que ieu aviáu d'ans çò que se'n donavan lei vièlhs dins lo remembre, entre setze et dètz-e-uech, m'acantonave pèr que s'avisèsson plus ges de ieu. Escotave se debanar una lenga ampla, majestosa de retorica e de sintaxi. Aprenguère aqueu ritme dau raconte e de tant qu'ai escrich en occitan, ara, sèmpe ensagère de navegar entre l'enonciacion nerviosa pèr desgonflar lei bofigas d'emocion faussa, e l'emocion a la granda de la paraula de vela largada, la de mon papet.

Sota la figuiera de l'oncle Martin, a Cauvisson, èra çò parier quand se recampava lo “senat”, leis òmes de mai de cinquanta ans. Siáu arribat a la fin, me sèmbla, d'una Occitània que fòrça occitanistas joves la desconèisseràn sèmpe: una Occitània de paraula complèta. Ai pogut la rebastir amb de confidéncias de vièlhs.

Imaginatx: una epòca que se podia desbarcar en gara de Besiers en venènt de Nimes e mai de Torva ò de Valènça e que se pensava pas de parlar francés a l'emplegat que vos preniá la bilheta.

Un tèmps qu'òm sabiá que parlaviem pas tótei parier dins lo Miegjorn, mai que pasmens òm se compreniá. Quand mei grands e seis amics contavan sei viatges, d'una remarca notavan a sa maniera çò que diriàm la varietat dialectala (naturalament qu'èra question rèn que dau vocabulari dei causas de l'ostau e dau trabalh), mai laissavan pas crèire qu'aguèsson jamai arrestat de parlar patés ai gènts de son estat. Lo francés èra la lenga dau poder, dei noms de carrieras e dei papiers d'administracion. Era pas “la lenga dei gènts”. A tot pèrdre la lenga d'aquela categoria respéchada, envejada e tot còp un pauc fòra societat: lei riches, lei pelòts, lei franchimands.

Lo patés, òm l'ensajava fins que dins de comunicacions azardosas, ailamont que càmbia tant: dau costat de Lemòtges ò dau costat de Grenòble. Aquélei qu'avián viatjat sovènt e qu'avián una experiéncia mai perpensada, — n'ai rescontrat benlèu una quinzèna — sabián precisament ont es plus ges possible de se comprene, ont cau bèn passar au francés.

Quand dise que siáu arribat a la fin, es pas pèr tornar au discors de languiment que leis escrivans occitans nos lo delargan dempuèi la començança dau sègle dètz-e-nòu, e mai l'avián sai que entamenat aperabans: siáu vengut tard, siáu lo darrier, après ieu degun parlarà plus la lenga.. Es que vertadierament quauque rèn se passèt dins la grand trencada de catòrze-dètz-e-uech que tant d'òmes i moriguèron amb son patés e que davalèron en cò nòstre lei refugiats e que lo viure dei gènts foguèt plus çò parier.

Aquel eveniment màger es la mesa en dolilhas de nòstre espaci linguistic. Siáu nascut ieu dins de pelhas de lengatge en contemplacion badaira dau vestiment ges estrifat.

De segur qu'aqueu lengatge totau s'acompanhava tanbèn de la vergonha e qu'èran en plaça tótei lei mecanismes culturaus e psicologics que nos destrantalhèron. Segur tanbèn que s'eriatz borgés, d'aqueu tèmps, la lenga de la nacion deviàtz l'anar potonar “sus lei bocas dau pòble”. Dins la Renaissènça dau sègle passat, i a de lengas d'escrivans que son ja de lengas apresas; aquela d'Aubanèu per una bona part. Mai èra tant aisit d'aprene! En virant lo canton de la carriera, en anant a Montèu qu'es tot vesin d'Avinhon, aviàtz l'equivalènt dau conegut “sejorn dins lo país”.

De segur encara, lo sejour d'aqueu biais foguèt longtemps possible e mai nos es pas totalament impossible uei. I a vint ans se trobavan en montanha de comunitats vilatgesas que lo francés se i entendíá gaire, e intravan a l'escòla de drollets que l'avián jamai barjacat. Lei dialectològs desacaptan ara, a l'azard d'una pòrta butada, d'una entresenha donada, de familhas ont l'occitan es la parladiessa costumiera, gaire nombrosas pasmens. E sèmpre parieras: d'isclets, de radèus, de terraires preservats, de resèrvas.

Çò qu'es mai frequènt, aquò's lo testimòni porgit en ostentacion, la mòstra dau vesin vièlh e veuse, dau papet, de còps d'aquel originalàs, que se volètz ausir lo patés, el es fòrt, sabèt看, ne coneis. Manieras de marrida fe; leis enquistats ne sabon totjorn mai, d'occitan, que non pretèndon, e de tot biais, dins l'enquista linguistica o sociolinguistica, tot es torçut, vau mai o saber abans de i picar drech dedins. Manieras pasmens de dire quicòm que se verifica lèu. Se tant d'Occitans sabon un pauc ò fòrça de la lenga, lei vertadiers discors occitans, tenguts, son ara rèn que de sobras, amòr d'aquò son de mai en mai solitaris, ostentatòris e memoriaus.

Bèus, o pènsè! Seriáu dau vejaire que se n'enregistrèsse lo mai que podriàm, dins leis ans que vènon, pèr lei faire ausir dins nòstreï classas d'occitan. A la risca de nos espompir au còr un gròs regonfle d'arcadisme! Mai que transmission se faguèsse, non pas de mots e de dichas, de tròç e de bocins, d'autenticitat en morcelas, mai d'un ritme, d'un alen, d'un anar, d'un aise. Dins d'aises un moment rebastits, dins un espaci retròspectivament autonomisat i menariàm lei dròlles.

Una lenga que marcha.. Es una paraula encara emplegada, quand d'Occitans tòrnan a son patés pèr una convèrsa vertadièra, e non pas pèr una representacion d'identitat: “anam far marchar la lenga“. Biaï remirable de dire qu'una lenga es un ensèm de fonccions socialas assumidas.

L'espelhament de nòstre espaci verbau, aquò's precisament lo passatge de fonccions de l'occitan en tant qu'occitan au francés en tant que francés.

Ara, aber çò que vòu dire “en tant que...”? L'enduriment identificaire es aquí a l'òbra pèr nos enfosquir la vista, tant devèrs çò que se passava coma dau band de çò que se podriá passar dins nòstre endevenidor.

Pensem que l'espaci occitan d'a plen vestit de son lengatge es istoricament, sociologicament, culturalament un mond perdut. L'Arcàdia es una poison enchusclanta: fetalà, adonc letalà. Çò d'abans es ça d'abans. Lo tèmps dei vièlhs mòr amb lei vièlhs. Son pas, a bèn desvistar la realitat dins son movement, lei fonccions que se revirèron de l'occitan au francés: lo cambiament se faguèt e contunha de se faire de la forma e dau fons ensèm. L'alienacion occitana es aici, non pas que la societat cambièsse, mai qu'una forma linguistica siá pas capabla de traversar aqueu cambiament e de l'exprimir. Proposicion essenciala, que ieu me i arrape coma au cèntr de mon Occitanisme: sèns ela seriáu encara felibre.

Adonc, lo discors rebut, escotem-lo piosament, enregistrem-lo, mai ne fagam pas una letra d'evangèli. Es la missiva d'un naufragi. Ne podèm traire vida rên qu'en lo transferènt.

Totalament: fons e forma. Pèr çò qu'es de la forma, benlèu que siáu pèr donar ai dialectològs la malícia negra, mai crese d'evidéncia qu'es plus ges mestier de s'apensamentir sus lo mantèn dei dialèctes taus coma élei lei registran en veritat languinosa e utopica, dau caire dei pus vièlhs testimònis, dei mens bolegaires, dei pus socam, en escafant çò que dins aquela memòria-musèu s'es benlèu dins lo tèmps d'una vida gastat, afrabat, contamine. Lo dialectalisme ancian es a l'escala de fonccions abolidas. Coma pensar que se podriá servir ò faire tornar viure un parlar que s'es estructurat dins una environa de tres legas en un tèmps que lei femnas se trobavan a la descoconada ò a la despelhocada, leis òmes en cò dau fabre ò dau corregier? Ara que nòstre parlar, l'enfrontam en una ora amb aqueu dei vesins de setanta o cènt quilomètres...

Non, dins la transmission vertadierament utila, i metrem pas mai lo dialècte de Sant Joan de Cuculas que lo lexic de la canabassariá. Aqueu dialècte, aquò's sèns ges de dobte bòn e religiós, e mai scientific de lo reculhir pèr lo rejónher au musèu. Mai lei musèus son pas la carriera. E leis isoglòssas son pas d'autòstras.

I tòrne, cercarem lo respir, lo ritme, lo biaï, la sintaxi. Tot çò qu'auriá pogut passar la ribiera, sautar la randura, e que o poguèt pas perque l'interdiccion de poder, de vida èra aquí pèr trencar lo vam. O escriguère un jorn, o mantène: cau saber èstre reaccionari. Just çò qu'ès de besonh pèr tornar moscotonar l'escanha (comprenètz pas la metafòra? es d'occitan de Museòn Arlatenc, mon biaï de me còntredire). Tornar en arrier sus lo ponch de rompedura de l'endevenidor. L'important es la seguida, lo bomb e lo rebomb de la vida.

D'aqueu retorn, ne farem pas mai qu'una arma, una esplecha, una aisina. Sus la realitat coma es, tant occitana coma un còp èra.

Tre lo moment que comencèrè a me pensar nòstra Occitània espaci de vida, e non pas mai claus emmarat e esmarrat deis Esperids, me compreguèrè autrament lo drama de la mòrt de la lenga.

Primier, una tenga mòr pas coma una persona ai crèbas. Mòr pèr un ò pèr l'autre de nosautres, pèr un endrech e pèr un autre. Es l'espaci que se troceja, que tomba ropilhas sus la plaça. Aquò dins milanta endevenenças. A cada còp, çò dramatic, pèr parlar justament, es pas la mòrt d'un èsser mistic, d'una bengà d'en subre leis usanças, mai çò qu'avèn ais usanciers: l'incapacitat impausada de contunhar a se dire, élei, sèns desplaçar lo sentiment que d'élei avián (aquela incapacitat aquò's l'alienacion); l'impossibilitat de viure au país mèstres de la causida vitala (aquò 's la dobla tirannia de l'Estat centralista e dau capitalisme amainatjaire-desmainatjaire: la situation coloniala). La lenga en se mòr pas mai que non es. Mòr lo país.

Segond, de tant que lo país, es a dire ta socletat que i viu a pas desaparegut tota, una paraula contunha de dire lei fonccions socialas, milanta parautas, de tu ò de ieu, dins un endrech ò dins un autre, en cadena ò en filat d'endevenenças.

Occitània, foguèsse venguda totalament vuela d'aquela entitat que sonam lenga occitana, seriá pas pèr aquò vuela de paraula, e dins aquela paraula, contunhariá de se viure coma un relarg de vida. Occitània existiriá totjorn, se d'aqueu nom se vòu faire çò que crese qu'es: una estructuracion realista de l'espaci uman.

En partènt d'aquélei doas consideracions, siáu consènt de l'avalorament qu'ara de mai en mai se dessenha de tótei leis usatges linguistics de nòstre espaci, mai que mai d'aqueu francitan coma disèm, aqueu francés dau Miegjorn que prèn la plaça de la lenga nòstra, fins a venir mai nòstre qu'ela, fins a èstre tot simplement l'occitan de l'ora d'ara dins nòstrei campanhas coma dins nòstrei ciutats. E tène leis estudis de diglossia, que fan levar leis ussas dei carpinós, coma lei mai a posita, lei mai abiaissós, lei mai a plèc pèr una accion de desalienacion e de renaissença. Amb élei vesèm lei conflictes dins son avança, vesèm l'occitanitat en actes de desfacha, de compensacion, de recuperacion sus de desplaçaments contunhòs.

Otre, l'amenaça! Es que seriáu lo traite a la lenga que se niflava dins l'escrivan occitan tre 1951, quora voliáu entreprene amb l'IEO una enquesta sus lo comportament linguistic deis Occitans, e que leis amics me còntradiguèron, de paur qu'aquela enquesta “nos foguèsse pas favorabla”. Lo qu'ara se dénóncia que fai pèrdre de tèmps e de fòrças pèr la sola batèsta legitima: la reconquista de la lenga?

De qué me trache donc de diglossia dins aquesta lenga qu'ara escrive, tan pauc gaire diglossica, netejada de francismes segon lei recipès de l'apotecari Alibèrt e porgada de complexes dempuèi lo doctor Onorat? Lei traites an sei contridiccions...

Nani, Monsur! Aquesta lenga es una arma, una esplecha, una aisina. Amb ela s'explica, se desembolha nòstra istòria. Coma amb lo grand ritme de discors occitan que voudriáu ne faire rajar una escoladura dins ma pròsa.

Una lenga es pas un mite. Es una fonccion.

La fonccion d'aquest occitan “blos” es de nos ablosir l'agachada. Dirai qu'es un occitan de referéncia, en jogant sus la paraula (mai pas tant qu'aquò). Referéncia a un luòc de compreson, a respiech de qué lei situacions mai bastardas s'excusan, se quitan esclargir e benlèu se revèrsan.

Nòstre sol espèr linguistic occitanista es qu'en tornant metre, nosautres, pèr un acte voluntari, l'occitan dins la societat occitana, assegurem una fonccion tant importanta, tan centrala que dins lo bartàs de la diglossia remontèsse la saba de la lenga.

ISTÒRIAS D'O e LETRAS DE CAMBI

Uno grafio es rèn mai qu'un biais d'escriéure. Autrament, se volètz: ùno grafiyo ez rèn mai k'un biays d'escriure. — O bònament: Una grafia es rèn mai qu'un biais d'escriure. D'autrei manieras? En alfabet etrusc ò en sillabari babilonian? Apondrem: tant se valon.

Aquò siá dich d'intrada pèr relativisar leis arguments e desgonflar lei gròssei passions. Una lenga estènt primier de tot un ensèm de comunicacions orales e l'oralitat estènt pèr natura fòra lei possibilitats de l'eschrich (la sola grafia fonetica es l'enregistrament magnetofonic), la grafia es sèmpe una convencion. Amb aquò, pas mai. L'estudi dei convencions mai practicas nos remanda a un estudi especialisat (de fonologia, essencialament) qu'es estat agut fach mai d'un còp, e mai en occitan, e que vòle pas n'espandir lo “Nani, Monsur”.

Pasmens, un comentari a l'usatge deis Occitans. Quora un espaci culturau es dins una autonomia sufisènta, la comprenèla deis escrivans de papafards administratius ò d'òbras literàrias es generalament pron escarrabilhada pèr li faire descobrir lei solucions mai leugieras de notacion dei fonèmas de sa lenga.

Antau, en vesènt lei causas pron a la gròssa, l'espaci occitan trobèt sèns aver de besonh de fòrça teorizar dins lo biais que seriá sièis sègles après lo de l'Escòla de Praga, que u latin en venènt / ü /, sufisiá de s'entendre (de s'entendre prononciar entre gènts d'òc) e de gardar u; mai que o tampat en venènt / u /, aquí tanbèn èra pas mestier de rèn tocar. D'aquí lo mistèri de puta e de poton. Sus l' u, de puta, tótei son d'acòrdi en França, e mai l'Inspeccion generala de francés, d'abòrd que la lenga francesa a evoluit coma l'occitana. Mai sus l'o de poton, i a un escàndol, estènt que la sola grafia que se pòsca concèbre, carriera de Grenelle, aquò's ou.

E quand la carriera de Grenelle s'enfelibrís, nòstreis amics ensenhaires de Provença se fan escagassar l'o.

Comentari que nos desvela lo dessota de taula e lei figuras dau jòc: l'autonomia culturala. Escriure: la grafia occitana, aquò's pausar l'autonomia. Ni mai ni mens. Valènt-a-dire un ensenhament que prenguèsse una consciéncia de tot nòstre ample d'espaci e de tèmps coma mesura de son eficacitat. Escriure: la grafio ócitano, es passar pèr la lenga oficiala. D'alhors s'escriu pas la grafio ócitano, mai: l'ourtougràfi prouvençalo. L'alienacion culturala es una provincialisacion de la consciéncia coma una sotmession a la consciéncia de l'autre.

D'aquela manera, tant se valon e tant se valon pas. Çò qu'es equivalènt en convencions es pas equivalènt en ideologia. La letra foguèt inventada pèr de mercadiers fenicians qu'avián dins lo sicap rèn mai que l'utilitat. Mai aitanlèu venguèt teologica. La letra de cambi se faguèt l'Ecritura.

La letra, es lo poder. Sacralisat. Es pèr aquò qu'amb la grafia degun badina pas ni au Quai de Conti, ni mai au Rectorat d'as Ais. La letra es la nòrma. Tot çò qu'es en defòra d'ela, l'assenhala coma anormau, marginau, illegau. Mistrau s'enganava pas: La lèi dei sèt felibres, aquò's lo biais d'escriure. Quau tèn la letra, tèn la lèi.

L'anarquisme es l'agrafia. Fai fernir de i pensar! Astre que dempuèi lo començament dau sègle dètz-e-nòu, dins tóteï lei lengas que se respechan, vòle dire dins tóteï leis Estats que se fan respechar, la normalisacion es venguda menimosa, sèns un recanton d'ombra e de libertat. Marchatz drech, leis enfants de la patria. Escrivètz drech. Ortografia coma ortopedia.

Ara donc: dins la competicion amb lei coiraciers, vos cau una coiraça, se pòt rên ganhar sus lo prat batalhier se coneissètz pas la lèi de la guerra, la norma e la règlâ dau jòc (jogatz ò pas?). Inutil de somiar d'agrafia dins un univèrs de grafias. La lenga d'òc podiá pas èstre dicha restablida se reconquistava pas l'establiment (anave escriure l'establishment) qu'es la nòrma escricha. Fabre d'Olivet comencèt, Onorat seguiguèt, Romanilha escranquèt, Mistral benesiguèt, Joseph Ros protestèt, Estiu-Perbòsc i tornèt, Alibèrt espedidonèt, l'IEO administrèt. Cau pas doblidar que l'IEO foguèt preparat, abans 1939, pèr

I. Girard e C. Solà sus lo modèl de l'Institut d'Estudis Catalans, organisme normatiu vougut pèr Prat de Riba coma una estructura dau poder catalan: la fe sens lèi servis de rên.

Exemple catalan: tre que i aguèt un poder catalan, la normalisacion linguistica de Fabra se faguèt acceptar. Còntre-exemple: coma i a ges de poder occitan, la borbolhada grafica s'es jamai d'a fons esclargida. Tornem en Catalonha:

ara que lo poder catalan comença, en se restablissèn, de cambiar de natura sociala, comença la nòrma fabrina d'èstre criticada “sus sa senèstra“, mai es una contestacion intèrna, coma l'evolucion d'un poder pausa lo relarg d'aqueu poder. Demorem en Occitània: lo chauchàs creis dau defòra e dau dedins; i a aquélei qu'arpatejan dins la fanga e aquélei que veson quitament pas que s'enfangan. Jamai rên de segur. Escarhimpadas e espatarradas: dau tèmps leis escolans fan coma pòdon, de sièis a sèt lo vèspre, dins lei classas d'occitan.

Primier, lei tenènts de l' o: ourtougràfi prouvençalo. Una corona de virtuts. Fidelitat: dempuèi Mistral lo grand e l'etern, i a rên a cambiar, la letra nos foguèt donada coma lo Coran ai Musulmans. Facilitat: la grafia nòstra sèmbla la francesa, tant d'esparnhat. Autenticitat: escrivèm coma lei gènts parlan, cadun es a l'aise. Mai ges d'angelisme!

De tant que foguèsson bònns leis arguments, se i cau pas fisar pèr aver totjorn rason. Fai vint ans ara que contra l'occitanisme la cola de provençalistas qu'a pres lo poder pedagogic, se lo garda, se l'apara amb un grand aparelh de gardacaças.

Investiment ideologic dins la letra. Coma escriuriá un Rimbaud d'Aurenja, l'a es roge e l'o es blanc. E mai de còps, es tricolòr, l'o. Còntre l'autonomisme, lo gauchisme, la revolucion qu'a partir de 1968 s'avancèron dins Provença amb de t de participis entre dènts e una granalha d'a finaus dins la saqueta, l' o es vengut la bandiera de l'òrdre social. N'es persuadit lo Loïs Baile qu'aguèt son besonh d'a fins au moment que ponchegèt lo regionalisme de senèstra.

Autrei rasons ges dichas. Es clar que pèr cu a la costuma de l'o, l'a vos càmbia la lenga (çò qu'es verai au revèrs, pèr nòstreis escolans d'occitanistas quand legisson, penosament, un felibre pèr lo primier còp). Una mudason dins la grafia es parier coma un cambiament de bericles. E mai l'estetica es mesclada au desvariament. Enric Espieut me parlèt un jorn de la plastica dei grafias: aviá rason, verai qu'aviá estudiat l'arabi qu'ensenha fòrça sus aqueu tèma. Dempuèi, ieu ai legit Fónagy e trabalhèr sus l'investiment libidinau dins la letra. D'aquí que vos autorise a parlar de la grafia romanilhena coma de la fasi sadò-anala de la consciéncia occitana. En exercici d'aplicacion legissetz lo sant Pelau qu'es una obrassa fòrça mai saberuda que s'es cresegut.

Segond, aquélei de l'a. Mai pas tóteis ensèm, seriá tròp bèu pèr lo partit!

Devèrs 1960 aviàm pensat quàuqueis uns que la normalisacion grafica de l'occitan avançariá coma un programa de reconstruccion de ciutat bombardada. Lo domeni, lo prendriàm tròç pèr tròç, en resouvènt rasonablament de problèmas rasonables dins l'encastre d'un sistèma de normalisacion que degun aviá jamai dich perfiech, mai que nos semblava tot bèu just rasonable. Aviàm pas un apètis gròs de reformetas: nos sufisiá d'aver convincut Alibert de cambiar son accentuacion grafica e de i aver fach flocar un ç a tròç!

La sola causa que nos carcanhava èra la tardança que metián leis ainats qu'avián vint ans aperabans aparat la Gramatica occitana, a la legir, aquela Bíblia. I a qu'a dobrir la colleccion d'Oc pèr o comprene.

Armats d'un voler apostolic, aneriam a la conquista de Provença d'a través leis estagis qu'organisava lou Calen. Partiguèriam tres, un matin de setembre, portar solemnement l'n caduc en Lemosin. La porgida se faguèt sota lei muralhas abausonadas de Ventadorn: dempuèi deve transcriure me e re (n) lei rimas de Bernat. Aviàm en Gasconha assegurat la victòria de baish còtra baix.

S'arrestèriam pas aquí. La reforma alibertina es, coma se sap (mai pèr cas que se saupèsse pas encara, tant vau o dire mai) de tres parts.

Una part de fonègrafia ont la convencion es univòca (vaquí que me mete a linguistiquejar): la grafia es una ortografia, una nòrma sèns bestorns. Una part de seleccion morfologica, qu'es benlèu la part mai fòrta scientificament de l'òbra: aquí se tracha de recomandacions ais escrivans nòus. Una part d'esporgament lexicau, qu'es tanbèn un ensèm de recomandacions. Sus lei tres parts, en Lemosin coma en Gasconha e en Provença, buteriam l'ofensiva. Lei sabatons remplacèron lei soliers, meteis escanèt memes, e foguèt comencèt de se manjar lei seguèt, siaguèt, siasquèt, fosquèt, pàurei morfèmas de natura condemnats dins son innocéncia. Bec anèt mai luenh, qu'entamenèt d'estudiar lei condicions d'una bastison d'occitan comun ò referenciau, afrosament lengadocian.

Dins aquela avançada temerària, esprovèr, ieu pecaire! bòn provençau, la fòrça dei resisténcias de tota mena. Non pas manca dialectalas, mai individualas, cadun reguèrgue dins sei connotacions d'enfança, cadun cridant secors qu'èra espelhat dins lo lengatge dau papet! Mai quet es l'occitan que davant la nòrma reguinha pas un jorn ò l'autre au nom d'una comunitat que n'es lo representant autòmandatat. Ai passat trenta ans de vida gramaticala a argumentar amb la consciéncia dau pòble auvernhat, ò lemosin, ò provençau que s'èra facha òme dau tèmps que s'estacava ò a Clharmont, ò a bian ò a emé. Pòble e auvernhat: mesuratz la dualitat, la dobla fortaleza de l'oposicion?

Mon error foguèt, ara o vese, de jamai aver parlat de la consciéncia dau pòble occitan que se seriá incarnada, digam, dins Loïs Alibèrt ò Pèire Bec pèr l'intercession d'Esclarmonda meteissa.

Ara vos pòde dire, en mai de mon error, ont es lo ponch de resisténcia majora. Sus lo francisme. Non pas exactament sus lo francisme, mai sus aquela paraula qu'Alibèrt a dich qu'èra un gallicisme, mai se n'es un, siáu culpabilisat, donc cau que ne siá pas un. Conèisse d'occitanistas que, pèr provar que memes es un francisme benlèu de pertot, mai precisament pas dins son parlar, an abenat d'esfòrc a venir tres còps doctors en Sorbona. Es que galege? A pena. La linguistica normalisairitz amb sei pentiments e sei dramas nos engolís la plaça e lo tèmps d'una vertadièra linguistica, tótei o vesèm bèn.

Coma aquò, venguèt, après 1968, la granda fasi de l'indecision intèrna. I siám au pus espés.

Primier, i aguèt coma un vènt de dobtança.

A l'aurassa tenguèt còp un tèmps la paret quitament dau sistèma: amb sa democracia dei parlars, “cènt parlars que ne fan qu'un”, la trinitat Estiu — Perbòsc — Alibèrt semblèt a l'encàp pron democratica (cènt) e nacionalista (un). Mai dau costat dei francismes corregits e de la seleccion morfologica, i aviá d'asclas ont nasejava de còps un çò memes garrut ò vos petava au nas un siosquèt sèns tapapecat. L'agression a la nòrma començava dintre lo partit de la nòrma au nom de la normalitat oralà.

Abrivada rumosa e rambalhosa perque de l'oralitat, dins un espaci linguistic espelhat, e dialectau de mai, cadun a son experiéncia. Una experiéncia emocionala que se pòt pas remplaçar e que se la levatz a un Occitan, li tiratz lei tripas dau vèntre, au mens li copatz la comunion amb la terra. Agatz pietat dau paure jovenòme qu'a dins lo remembre rèn que cinc ò sièis paraulas d'occitan granat, qu'au mitan i a memament: se li desrabitatz lo memament, se vai sentir curat e igienic coma una taula de clinica.

Adonc s'espessiguèt l'occitan de l'IEO dci crements de paraulas familhalas, segon lei sovenirs d'enfança dei pus bramafòrts. Foguèt la promocion dau misteriós dòrmi, que ges de diccionari conèissiá pas encara, un hormis naturalisat pòble pèr una alquimia de bòria roergassa.

A! s'aviáu impausat mon plèti (plaît-il) provençau e mon vatan (va-t'en) de Nimes: Plèti, me donatz lo vatan?

Mai ausave pas. M'a caugut esperar aqueu libre pèr azardar un “Nani, Monsur”. La memòria d'Alibèrt aladonc me teniá encordelat. M'acontentave de mesurar, segon leis ensenhaments de la psicò-linguistica de laboratòri, lo temps de pausa e la fòrça de la consonanta iniciala que marcan dins lo francisme lo violament d'Alibèrt en son tombèu: n'i aguèt...ssoassanta.

E filosofave sus la natura frucha de l'anticultura!

Dau tèmps que me pensave, venguèt una segonda ondada. La dei saberuts.

S'acontentèron pas deis agressions sus leis alas. S'ataquèron au cèntr. Entreprenguèron de corregir Alibèrt. Amb una passion tota edipiana, un gausiment libidinau que sols lei vertadiers linguistas pòdon conèisser complèt a paupejar leis intervocalicas, e una talènt inagotabla de poder sus la letra. Tornèron sortir dei tiradors ideologics lo concèpte d'Acadèmia, establiguèron l'IEO en tribunau d'ortografia. Antau perdegueriam lo sufix -izar: fogueriam desalibertisats.

Pèr l'e de sostèn, i aguèt la gròssa batalha. Sabe bèn perqué. Mai de ma coneissènça convenquère degun, tant leis esperits èran afebrits. Es lo francés que s'aparava en passion occitanissima. Mistral, lo paure, aviá ja comprés aquò de fantastic, Alibèrt aviá prepausat tant d'acids cloridrics que lei parlars ponentaus n'èran atacats. E fantastique coneguèt son aveniment, una mitat d'aveniment pèr tot dire, una tolerància normalisada, podètz pensar a “d'ostaus”, se vos vèn.

La resulta es que fin finala to provençau mistralenc serà lèu mai alibertin que lei dialèctes septentrionaus de l'occitan escrich dins l'IEO. Dau mai vos alunchatz de la Mar miègjornala, dau mai lo mocador passa au mochoer.

Ara ne siám a la tresena ondada. La proclamacion de l'antinòrma coma nòrma. Ausarai plus dire bòsc coma disiá mon grand e coma se ditz en tàntei parlars: boés es talemant pòble!

Se teorisa de mai en mai lo règne dau gimèrre: lo rescòntre dins un solet èstre de lengatge dau sentiment d'identitat mai ferotge e dau manlèu desvergonhat a l'enemic

istoric. La frucha de l'acoblament dau nacionalisme e de la patesejada: “l'occitan sioplèt!”.

Tot en fantasmas. A dicha que lo discors occitan nos fugís sota l'aurelha, de mèstres improvisats de la lenga, en rabalhant sei quàuqueis experiéncias naturalas e sa reconstruccion dau patés en ipèrdialectalismes e ipèrincorreccions, impausan a l'espaci d'òc non pas mai un occitan comun rasonabte e meditat, mai l'artifici de son pantais de vilatge perdut. Jamai la confusion dau subjècte personau e dau subjècte de l'istòria es tan vesedaira coma dins lei questions de lengatge. Lei dialèctes mòron pèr quitar la plaça a una dialectologia de “science fiction” intima.

Es que la malautiá anarà pus luenh? Vese pas, ara que “siám tótei de felibres”, perqué se tornariá pas a la grafia felibrenca. Mai lei felibres èran enrodats d'un “pòble” que sabí sa lenga. La regression devers l'o e l'ou podriá èstre un recorbament mitic e suicidari.

Seriá tèmps de tornar, que se trache de grafia coma dau tot de l'occitanisme, ai practicas de la coneissènça.

SCIÉNCIA SÈNS CONSCIÉNCIA Ò CONSCIÉNCIA SÈNS SCIÉNCIA

Quora s'aplantèron dins l'occitanisme lei practicas de la coneissènça? Tot comptat, son de ges de biaís uei aplantadas. E mai, se dise que se son alentidas ò apauridas, mancarà pas d'occitanistas pèr cridar secors e pèr afortir qu'élei, de son costat, tant ne fan de recèrcas. D'ont vèn donc mon impression, s'es pas faussa d'a fons? D'un ensèm, d'una seguida d'auvaris intellectuaus, benlèu, qu'arribèron dintre l'organisme cargat de la recèrca occitanista, que se ditz justament Institut d'Estudis Occitans.

D'Estudis. L'intervencion de l'IEO dins la Renaissènça culturala occitana es l'intervencion de la coneissènça organizada. Un projècte qu'èra jamai estat presentat encara tan categoricament. Un cambiament totau amb lo Felibritge que laisset la recèrca en domeni occitan a la responsabilitat deis Universitaris, francés un pauc, italians tanbèn, alemands mai que mai. Mistral, dins la solesa malhanenca, foguèt l'excepcion granda. Aquel òme de mai d'una vida, n'aguèt una de sabènt lexicograf, e entrenguèt amb Meyer e Paris una amistat fondada sus l'estima scientifica.

Mai l'Universitat, subretot francesa, sa tòca es pas la Renaissènça occitana. I pòt ajudar de luenh amb un sangflac teoricò-practic. Meyer i ajudèt fòrça de seis edicions sabèntas. Sèns eu auriáu jamai legit la Cançon de la Crosada. Sota lo govèrn de Clovis Brunèl, generacion après generacion, lei cartistas francés foguèron formats a l'occitan medievau: leis archius despartimentaus son desempuèi de receptacles d'un saber occitanista discrèt. Tant d'ajudas. Rèn sus l'axe de la consciéncia occitana, ont Mistral trabalhèt amb son Tresòr.

Sus l'axe trobam pasmens aquéleis associacions saberudas que foguèron la Société archéologique de Béziers, e la Société pour l'étude des langues romanes, doas breçòlas scientificas de dos felibritges successius. La segonda foguèt religada a l'Universitat pèr la cadiera de Chabaneau. Mai demorèt coma la primiera, de 1869 a Millardet, una associacion privada. La logica de l'aparèlh universitari en França vouguèt, fin finala, que l'essenciau de la recèrca foguèsse menat pèr de grands amators: Onorat, qu'èra mètge, Mistral, qu'èra..Mistral, Alibèrt, qu'èra farmacian

(coma Fabra èra engenhaire); Chabaneau, integrat, gardèt totjorn sa paciència d'amator a respiech de l'estudi e son aspror a respiech deis encadierats de París: i a tot plen de picas entre la Revue des Langues Romanes e la Romania.

L'IEO es la reproduccion istorica d'aquélei fogaus qu'aguèron son tèmps de flamba e puèi tombèron cèndre. Senon qu'amb l'IEO l'axe es proclamat: lo projècte occitanista sieu, coma a l'ambicion de remplaçar lo projècte felibrenc, establís dins leis afaires d'òc l'òbra en plaça de la fe. Cau comprene d'intrada: la sciéncia en plaça de l'estrambòrd.

Mai leis Universitaris fonhèron. D'alhors, qu'aurián pogut faire? Era lo moment, de 1945 a 1951 que lei filològs vièlhs contunhavan d'ensenhar “l'ancian provençau” sèns gaire de discípol. Camprós èra encara professor de licèu, Nelli tanbèn. Ès devèrs 1951 qu'apareguèt dins leis afaires occitanistas, mai pas centralament dins l'IEO, aqueu jove tolosan gasconisaire que deviá èstre un dei mai grands sabènts de l'Universitat francesa, lo nòstre Joan Seguin, mòrt tan lèu!

Ara, tot a cambiat. Siam un desenat de membres de l'IEO integrats a l'Universitat, d'únei mandarinejaires a la granda, d'autreis en espèra de o faire. Coma vai que, luenh de parèisser aver capitat, l'IEO s'enfanga dins una contèsta anti-universitari? Podriáu galejar de veritat, e dire que l'anti-intellectuau en estènt sèmpe un intellectuau, lei mai ferotges entre leis occitanistas anti-universitaris presentèron, tótei, un jorn ò l'autre, sa candidatura a un pòste d'assistent. Seriá verai, mai a un nivèu ont rescontram mai la polemica que l'explicacion. E lo “Nani, Monsur” es bastit d'explicacions pasiblas.

Sciéncia sèns consciéncia: leis universitaris d'antan volián conèisser la matèria occitana sèns se mainar d'occitanisme. A l'IEO, aquò es pas possible d'abòrd que pèr principi e pèr lèi d'estatuts l'occitanisme sieu deu congrear leis estudis, la consciéncia esperona la sciéncia. La contradiccion fasiá un valat larg et fons.

En 1951, i aguèt un esfòrç primier pèr lo sautar. Dins l'esfòrç, tres òmes: Bru, Castan e ieu, ajudats pèr Renat Nelli e mes a la tèsta deis afaires pèr lo voler dau paire de l'organisme que, d'aqueu tèmps, sèns eu l'organisme auriá pas viscut un an: I. Girard. Tres, que ges d'èlei èra pas universitari. Un professor de Collègi de Sèta vèn secretari generau de “l'Institut”, coma disiám entre nosautres sèns rire.

Mai ont es lo cambiament? Dins aquò de la consciéncia. La sciéncia demòra en programa, penjada a la consciéncia renovada. Comença lo tèmps de l'occitanisme ont lo trabalh es un trabalh critic deis ideologias, un trabalh dins lei concèptes (en 1951-1952, lo concèpte de regionalisme, lo concèpte de nacionalisme, lo concèpte de cultura). Ne sortirem pas d'un brieu!

La teorizacion manja la plaça de la practica de la coneissènça. Leis Annales de l'IEO càmbian de biais e pèrdon seis abonats tant dau caire dei militants occitanistas coma deis amators e deis universitaris, desvariats pèr una sciéncia nova en França, la sociologia, e pèr un lengatge d'intellectuaus lèu denonciats coma d'esperits fosc “germanics, estrangiers au bòn sens dau brave pòble. Primera agarrida.

Agarrida tombada sus una còla d'una fragilitat granda. A trabalhar antau dins lei concèptes, riscatz d'anar d'un pòl a l'autre de la conceptualisacion, desvariats desvariats. Au jòc de la banclèva intellectuala, vegueriam Bru passar dau nèo-regionalisme universalista au nacionalisme dau PNO. Dau tèmps que ieu ensajave de tirar d'una denóncia intellectuala dau nacionalisme un programa de coneissènças activas, Francés Fontan recuperava dins l'IEO lo vielh nacionalisme felibrenc ges

mòrt dins la tèsta d'aquèlei que m'avián butat a lo criticar: Ismaël Girard pèr tot dire. Amb aquò que la tendresa pèr lo Partit comunista (dins l'IEO datava de la Liberacion Girard l'aviá fins aquí mantenguda) donava de ressòns politics esperlongats a la mendra de nòstrei contèstas intèrnas.

La contèsta segonda, après la dau nacionalisme, foguèt la de l'economisme. Comença en 1956 e s'es pas acabada. Se i perdeguèt Castan per lo trabalh comun. Trabalh encara sus lei conceptes. Mai lèu, enfin, d'aqueu costat d'una recerca economica, l'avenir deis estudis anava se destapar.

O dise coma foguèt. Paradoxalament se s'agacha lei causas de luenh, logicament se lei causas, òm i es entremetan, es lo concèpte mai exterior a la "serenitat" de la recèrca que destampa la recèrca.

Rason majorala donada a l'intuicion iniciala que faguèt l'IEO. La necessitat de rèndre compte dau malastre d'una cultura passa a la vista sur una comunitat sacrificada (lo N° d'Oc de 1961) puèi a l'analisi dei mecanismes dau malastre (lo COEA).

Dins sei Carboniers de la Sala, l'Ives Roqueta a vougut tuar lo paire en demostrant, çò mai eficaç en fach de còpatèsta (anave, mitologia freudiana, escriure quicòm mai), qu'es pas lo paire: auriáu raubat lo concèpte de "colonialisme interior" a un article, de Sèrgi Mallet, ara sortit deis archius en pròva, e l'auriáu apaurit a l'usatge d'un IEO encara empobolat de pensada francesa.

Dins lo "Nani, Monsur", i a lo luòc dei restabliments de veritat e deis aparaments de "l'onor" intellectuau. Dirai donc que la veritat istorica es totjorn mai complèxa qu'un complèxe d'Edip. L'article de Mallet foguèt un dei revelators dau moment. N'i aguèt d'autres. Pèr exèmple una conferéncia que faguèt Ramon Dugrand sus son trabalh de tèsi quand foguèt pron avançat. Lei convèrsas a Nimes amb l'Enric Espieut tanbèn. Gardarem donc a Mallet la glòria d'aver lo primier dins la granda premsa parlat de "révolte des colonisés de l'intérieur" e d'aver dins una pagina dessenhât una analisi de la situacion coloniala que viviàm.

Me gardarai l'importància d'aver a partir de 1962 entamenat lo programa d'estudis que nos èra vengut necessari.

Dins aquò, deve fòrça, coma aparèis dins lei notas de la *Révolution régionaliste* a dos òmes, dos universitaris, que dempuèi son d'amics d'una soliditat remirabla, e que sa paraula contunha d'aviar l'occitanisme:

Dugrand e Armengaud. Es que devers 1962 l'Universitat francesa cambiava: una modernizacion de la recèrca, l'arribada de nòvei generacions i fasián possible lo rescòntre amb la vida sociala. La sciéncia mai avançada començava de se sentir engatjada: responsabla deis engatjaments. Dins aquela nòva universitat, i ère ja un pauc: cargat de cors d'occitan, gràcia a Carles Camprós.

Sus dètz annadas, ai viscut ensèm l'aventura politica de l'occitanisme nòu, mon mestier d'escrivan d'òc contunhat, mon integracion universitària e la progression dins una recèrca que la tornariáu pas començar, n'i aviá pèr amalugar un òme...

En 1962 aviáu publicat dos còps una *Phonétique provençale* e un bibrilhon sus la *Renaissance toulousaine de 1610*. En 1973, l'estiu, veniáu de publicar la *Lettre ouverte aux Français*: era pèr me pausar d'un lòng trabalh de linguistica teorica e practica, deis estudis e publicacions de literatura occitana, de la recèrca sociò-economica, dei trabalhs d'istòria. En 1962 aviáu donat a l'edicion parisenca rèn qu'un Mistral. En 1973 deviáu resistir a la pression d'aquela edicion. Eriam passats (dise

pas: ère) d'una mena de clandestinitat au cèntr dau debat intellectuau e politic segon l'espaci verai dau debat, qu'es francés fins ara, çò crese.

Perqué causir 1973? Encausa de Sèrgi Mallet precisament. Garde lo sovenir dau 14 de julh d'aquel an, qu'arribèt en cò mieu a Campèstre sota una plueja de tempèri. E dau 15 de julh entre Campèstre e la Covertoirada: nòstra immensa convèrsa. Se rescontraviam au terme de dètz ans que nos eriam vists de tèmps en autre. Aviam agut nòstrei moments d'acòrdi: quand publiquère *Sur la France*, aviá preparat una pagina dau *Nouvel Observateur* que foguèt remplaçada pèr l'intervencion de Morvan Lebesque; a la fin dei collòquis que seguiguèron Grenoble aviam avesinat nòstra pensada “en situacion”. S'eriam mancats de còps: ère pas en 71 a l'acamp PSU de Narbona. I aviá agut de dificultats dau fach de *Lutte Occitane* e mai la darriera dificultat, levada, en causa de son intervencion dins la preparacion de l'Universitat d'estiu d'aquel an 73. Ara nos retrobaviam totalament. Coma eriam engatjats a egalitat dins l'occitanisme, ensajaviam ensèm de dessenhar un movement aveniror, e coma eriam parier venguts d'universitaris, metegueriam au ponch un programa comun d'estudis que deviá prene vam dins l'ivèrn venent.

Qu'aquò siá dich non pas pèr faire de mites amb una realitat crèbacòr, ni pèr faire parlar l'amic defuntat. Mai en crèbacòr justament que Sèrgi me laissèt sus to Larzac devers miejanuech, se deviàm vèire en Avinhon l'endeman, se vegueriam pas, èra mort lo matin dins una vinha, accident d'auto, dau caire d'Usés.

En 1973, ja, èra pas facil dins l'IEO de s'entrevar d'estudis. I aviá agut 1968 e 1971, lo pic e lo repic de l'ora nòva.

Pic. En setembre de 1968 a Murèth, estagi de l'IEO. L'automne comença deis esperanças mortas; setembre es luenh de mai: Ives a contat aquò dins la Nouvelle chanson occitane. Mai es sortida l'aficha, Ome d'òc, as dreit a la paraula. Martí a pres lei camins. L'occitanisme sort de la desbranda dei revolucionaris.

A la fin d'estagi, una acampada de l'IEO e l'adopcion d'un rapòrt: descolonisacion deis estudis. Encara Mai es pas abolit, demòra nòstra carta. Dos còps dempuèi ai confirmat mon adesion. Ges de mistèri dins aquò: èra estat redigit dins sa forma roneotada pèr Joan Larzac, mai representava l'acòrdi d'aquèlei que denunciavan lo “colonialisme interior” e d'aquèlei que parlavan de colonialisme sèns adjectiu, d'aquèlei que pausavan la nacion culturala occitana e d'aquèlei que ne tirèron l'argument de Sous la France, e que sa dissemblança s'èra facha vesadoira (Viure, N° 12.)

Repic. En julh de 1971, crisi dins lo comitat de la revista Viure. Un tèxt es estat establìt pèr una part dau comitat de redaccion, que deu servira una nòva estructuracion dei responsabilitats dins e de la revista (tèxt tan misteriós de pas èstre publicat dempuèi que caudrà bèn que lei signataris nos lo donen, per l'istòria).

Tota una après dinnar esperam a Besiers de lo discutir: Joan Larzac arriba amb lo tremont, Ives Roqueta arribarà jamai, qu'es anat a Bonaguil en nos laissant lei claus! Crisi pedaçada. Crisi jamai resouguda. En febrer de 1973 (tornam a 73), se vòta la mòrt de la revista pèr pas l'abandonar a una sola tendéncia.

Lo detalh dei votacions donat pèr Roqueta en prefaci de sei Cronicas de Viure es exacte.

Crisi fonsa, que s'es patetisada dins d'acamps que de lei contar finiriá pèr faire romanèsc. Crisi qu'au mitan se debana l'incapacitat deis occitanistas de resòuver ensèm lo problèma pausat dempuèi la creacion de l'IEO, d'en primier implicitament,

en 1973 tot explicitat: lo ròtle de la coneissènça, e de queta coneissènça dins un procès de renaissance etnic.

La primiera Universitat d'estiu, en 72, i meteguère tótei mei vòts e mei jògas, en recebènt leis occitanistas dins aquesta Universitat de Montpelhièr III ont menave la batèsta malaisida e ja perduda d'una altra Universitat francesa, que foguèsse

“populara“, “occitana“ “critica“. Un rapòrt, escrich pèr ieu, aquí votat, prepausèt “d'estudis descolonisaires“, parlèt “d'un trabalh pastat d'ideologia occitanista, de la “recèrca sistematica de la diferéncia occitana“, denoncièt

“una Universitat centralista borgesa“. Vène de tornar legir, cambiariàu pas un mot.

Mai lo rendut-còmpte critic d'aquela Universitat atissarà la crisi de Viure, e lo debat dubèrt pèr l'Acamp Generau de l'IEO, sus leis intellectuaus e lo poder se gastarà a Narbona dins lo fosc e lo patetic tornarmai. 73 foguèt vertadierament l'an de l'escrancament dei fondamentas. L'Universitat d'estiu de Vilanuèva d'Olt demorarà coma un psicòdrama ont lo legèire d'istòria legirà nòstrei còntradiccions ideologicas, que son pas solament entre leis òmes: me lei descobriguère entre ieu e d'aquela maniera lei legisse ara.

Ara... Sièis ans puèi. Es pas finalament l'interdiccion de coneissènça que sènte, es l'interdiccion d'una cèrta coneissènça, la que metriá en perilh un òrdre. Situacion costumiera. Que mei practicas d'analisi dau tèxt literari agan levat de furors mau contengudas, aquò's normau, èra una pèça de l'analisi; que l'estudi de la situacion diglossica metriá dins lei tressimacis aquélei que pènsan a l'Occitània arcadica mai qu'a l'Occitània presenta, o sabiam dempuèi 1951-52; que la cèrca dins l'istòria d'una originalitat de societat occitana enrabièsse lei que fan venir l'originalitat de l'identitat, o esperave dempuèi 1968.

Mai situacion exemplara. Uei que la revista Lengas es dicha a la ràdio “illegibla“ abans que sortiga (d'aquela maniera, es bèn illegibla), que leis Annaus de l'IEO son presentats dins Aicí e ara coma un “torcon pietadós, dins la prestigiosa tradicion dels universitaris que se fretan l'emborigol“, e naturalament coma una revista “illegibla“, que somacion es facha a l'IEO d'acabar aqueu “degahatge“ pèr passar a l'urgènta “vulgarisacion“, dins un tèmps qu'avèm dètz minutas, entre manca un quart e miejanuech, a l'Acamp Generau de l'Institut d'Estudis occitans, pèr parlar deis estudis, me pède pas empachar de pensar que çò qu'es illegible serà lèu çò interdich de lectura, que i a jamai de vulgarisacion que de quicòm, un quicòm qu'es totjorn l'ideologia que la vulgarisacion aparta de la coneissènça, e que donc l'anti-intellectualisme es la masqueta d'un òrdre intellectuau, aquel òrdre qu'es a se metre en plaça, a prene seis aises pèr tótei lei mejans, a s'apoderar de tótei leis aparèlhs a posita, l'òrdre de la liberacion autoritària d'Occitània, de l'inconsciéncia declarada consciéncia e de la sciéncia practica qu'escond sa teoria, una sèmbla-sciéncia, mai pas un sèmbla-poder.

Cau donc i anar, qué que ne còste. A la joncha dei concèptes ont s'acaptan lei rasons d'una batalha de terren de còps pintoresca, que seriá perilhós de solament ne rire.

FINS A L'ÈIME

Abans d'arribar a la joncha, un problèma de verguetas. L'a levat, amb un sèn vertadier, Maria-Clara Viguier, a prepaus d'un numero de *Pluriel*. “Se vei còp sec que lo vocabulari sens virguletas es lafontian, e vice-versa“.

Lei verguetas, definicion absoluta, son la nòstra consciéncia qu'òm se servis dau lexic e de la terminologia de *l'autre*. Son tanbèn una traça dau trastejar davant l'ideologia que t'interpèla, çò diriá Althusser s'èra occitan e mai psicològ. Es una mena de vertigi.

Maria-Clara a rason: nos cau questionar lei verguetas. Donc, lei collaborators de *Pluriel* (que sián “lafontians” es un problèma de laisser de caire; seriá bèn possible que Lafont se plantegèsse dins un ensèm de pensada e d'epòca, tant que lo diriàm “pluralista”, la question presa au revèrs) refusan de faire sieus de concèptes coma “*le peuple Occitan*”, “*vivre*”, “*les peuples frères*”, e se reconèisson en sèns còtra dins *espace Occitan, pouvoir occitan, Etat français, revendication Occitaniste*, etc. (Aicí e ara, N° 3, p. 60).

Es lèu fach de comprovar que “i a dins lo movement occitanista doas tendéncias al mens”, Au jòc dei verguetas, la tendéncia qu'escrivi *Pluriel* e que vouguèt pas de Maria-Clara, que pèr aquò veguèt “se durbir la porta del 'castèl de l'arma” (se cau adobar amb lei verguetas, l'autor a verguetat “castèl de l'arma”, que refusava antau quauque ideologia ò un viracap), aquela còla, aquela conjurada, aquela banda es l'autra de la còla qu'auriá pas mes la precaucion a “pòble Occitan” e a “pòbles fraires”.

Es qu'auriá verguetat, aquesta, “espaci Occitan” e “poder Occitan”? Maria-Clara sap bèn, coma ieu, que non. Au mens pèr ara: pòt arribar lo tèmps que faguèsse tan “lafontian” de parlar d' “espaci Occitan” que lei verguetas i vendràn soletas.

Tant i a, çò crese, qu'aquela mena de critica intelligentà escond, fin finala, sa vertadièra intelligéncia. M.Cl. Viguièr a comprés e esprovat la rega de despartiment, mai la plaça pas just ont es. Un pauc a costat...

Parla a la seguida de paur de la paraula nacion e de sos derivats e de paur de la nacion occitana. Vesètz l'esquilhament? Paur de nomenar, paur de la causa nomenada. Entre lei dos, la plaça possibla d'una santa Hermandad. E vesètz la pudor? Dins lei derivats de nacion, n'i a dos que còmptan, pas mai, nacionalisme e nacionalistas. Perqué o ditz pas?

La tria entre lei doas tendéncias es donc pas entre lei de la nacion e lei que ne son pas, mai entre aquélei que reconèisson un existènt occitan, sonat ò non nacion (ieu dise nacion publicament dempuèi 1968) sèns ne tirar l'argument d'un nacionalisme, e lei nacionalistas. E encara! N'i a pron que metràn aquí de sota-divisions, perque de nacionalismes n'i a mai d'una mena; tóteï siám d'acòrdi qu'aqueu deis imperialistas es pas lo d'aquélei qu'escrachats, luchan còtra l'imperialisme.

Donc, cau fin finala saber çò que se plaça entre nacion, nacionau e lo famós sufix -ista qu'es lo de l'adesion: l'espaci de l'ideologia.

Espaci mesurat negativament: lei de *Pluriel* ò “lafontians” serián d' “exagonaus”, que se definisson pèr l'estacament, totjorn un pauc amagat, a la nacion francesa, e a la “mitologia de 89”. Espaci comolat positivament pèr lo concèpte de “pòble”.

Sus la primera mesura, respondrai pas, que n'ai pas lo drech, au nom de tot *Pluriel*, mai singularament en mon nom. Escasença de faire lo ponch...

Es lo cas d'un “Nani, Monsur” que vendrà “Nani, domaisèla” e que se desvolopa en cinc ponchs a la seguida.

1 — Nani, siáu pas “exagonau“, ai au contrari mostrat coma lo territòri francés aviá rèn de “donat“, que s'es talhat dins la carn deis etnias vivas amb lo fèrre, qu'a rèn d'eternau ni mai; qu'es un artifici.

2 — Aquel artifici non pòt se mantenir en drech, es a dire que lei gènts que i vivon lo pòdon acceptar que perdre soncament se representa un avantatge istoric, es a dire s'es liberator. S'es opressiu es, de bon drech anar, e de fach, sufís d'esperar un pauc, mes en question.

3 — La Revolucion francesa representèt, dins l'esperit dei gènts, una liberacion; aquí naissegut lo concèpte liberator de Nacion politica, tan liberator que lo modèl ne correguèt lo mond. Aquela adesion a França, es un fach fondator pèr la Nacion e un fach inscrich en consciéncia collectiva pèr leis Occitans.

4 — Mai la Revolucion francesa degenerèt dau fach de sa confiscacion, lèu jogat, pèr la classa de poder qu'era la borghesia, e pèr una regression ideologica dins l'Ancian Regim: l'Imperialisme territorial exterior e la territorialitat interiora (centralisme administratiu et culturau).

5 — En consequéncia la Nacion francesa se pòt justificar uei qu'en abandonant son alienacion istorica: l'imperialisme interior e exterior, e mai en s'acordant a l'evolució sociala que se fai dins ela, en abolissent la tirannia dau capitalisme.

Pòde èstre plus clar? Reconèisse la prorrogacion de Franca coma nacion a condicion que vènga totalament descentralisada, pacifica e socialista (segon un modèl autogestionari e multicultural). Una question: es que mandar aquò a tótei lei ressòns coma o fau dempuèi dètz ans, es pas mai arriscat que de proclamar la mòrt de França e l'independéncia d'Occitània, d'un biais tant auturós que pèr parèisser un pauc seriós, vos cau tãtei mediacions que venètz reformista?

Pèr ieu (vèire pus naut) èra question de ne finir amb l'ipocrisia dau maximalisme de sòmi e dau minimalisme de programa.

Pausar lo problèma d'aquela maniera que vène de dire, que m'entestardisse a dire mai e mai, es engatjar la partida sus lo plan ont se jòga lo tot de la vida publica, lo plan non pas dei maquis pèr ara, mai de l'activitat politica. Es afavorir una evolució que vai dei primièrei e pichónei concessions dau centralisme que se faguèron dins la Convencion deis Institucions Republicanas, fins a Mon País Escorjat, en passant pèr lo concèpte “d'Estat unitari descentralisat“ que lei Comunistas an pres a mon explicacion dau jacobinisme (que d'aquesta passa leis istorians coma M. Vovelle i pòrtan lei pròvas de sa recèrca). Es intrar dins lo movement d'aquélei “representacions motritz“ (aquí lei verguetas son una vergonha d'escrivan e non pas una retenença davant l'autre) que crese qu'òm se pòt afavorir d'élei, qu'an una realitat.

Es segon aquela realitat activa dei superestructuras ideologicas que s'explica ma teoria dau contracte. Maclof la pènsa idealista. Anam pas intrar dins lo tròp de discussion teorica. Podriá pasmens destriar que i mete rèn dau badatge que i vèi. En sens còtra, escartar lo ròtle d'aquélei representacions (de la “ciutadanitat francesa“), aquò's l'error invèrsa: lo materialisme mecanista. Es çò que pensava Mallet, que ne parleriam, en 1968. Moment clau, pas despassat pèr ieu.

Mai lei representacions, se manca pas de lei reconèisser quora se tracha de l'autra nacion, d'Occitània. Aquí una condensacion de consciéncia jòga lo ròtle de renaissença en realitat.

S'escota la nacion dins l'uòu que vai lèu faire petar la clòsca; òm se l'escota dins lo progrès de son auto-coneissença.

Ne siáu consènt d'a fons. Que pènsa que se pòt pas aver de compartiments dins l'explicacion dei fenomèns istorics. En consequéncia, donc, pèr èstre clar encara un còp:

1 — I a una nacion occitana au nivèu de l'existènt culturau diferenciat (lenga, exercici de la lenga, dins tótei leis aspèctes de la cultura, de l'oralitat a la literatura).

2 — Vese pas l'utilitat deis articulacions logicas coma nacionalitat-nacion: son de fugidas davant l'existènt, de confusions d'aquel existènt amb un autre que li sèmbra pas d'a fons (la Nacionestat pèr exèmple). Una teoria simpla de l'alienacion e de la desalienacion sufís a explicar qu'una nacion desaparega dins l'istòria e tòrne pojar a la susfàcia.

3 — Existènt: existènt sociau. Una lenga e una cultura son pas penjadas au cèu, vivon sus la tèrra. Donc reconèisser una nacion, aquò's reconèisser lo drech d'una societat a assegurar son viure, son endevenidor, lo benastre deis òmes que la compausan, e, s'es pas una societat de nomades, son drech de “viure au país”.

4 — D'aquela sòrta, la renaissença nacionala pausa non solament un problèma de lenga e de cultura, coma se ditz, mai un problèma de reconeissença d'un viure autonomisat, plenament responsable de se. Es una question pausada a l'istòria concrèta, valènt-a-dire tanbèn ais organisacions politicas. Pèr nosautres, question pausada a França, e, dempuèi gaire, question pausada a l'Euròpa que nos escagassa.

5 — Mai ges de questions-preguiera au Sobeiran, cau pas s'enganar su lo tèrme.

Lo questionament se fai dins la consciéncia publica. Es çò que disiáu l'aveniment d'un “subjècte de l'istòria”. Un jòc donc de mediacions capitadas o non definís la forma politica correspondènt a la nacion subjècte L'istòria bolega d'aquí.

La mediacion que se pòt concèbre ara entre la Nacion segondària (politica) França e la Nacion primària (etnica) Occitània, aquò's l'autonomia. Mai siáu pas mai mèstre que vosautres, nacionalistas, de tot lo jòc. Aquela autonomia, es un contracte francés prepausat en melhorament de contengut. Es nòstra partida d'ara.

Sabe pas se mei legèires arriban a me seguir d'aise, coma ieu siáu d'aise, dins aquéleis explicas que, tan claras foguèsson, presèntan jamai que d'existènts en movement, de realitats cambiadissas e mai foguèsson estadissas. Sabe bèn qu'avèm un altra formacion intellectuala, la dei nacions etèrnes. Es qu'es pas mai aisit de vèire d'entitats aboludas que s'entretuertan, l'una qu'empacha l'autra de prene son larg, l'autra que pèr viure tua quau l'empachava d'alènar? Viu, Occitània; tu, França, crèba! L'enonciacion poètica larzaciana... Enonciacion d'aitan mai indefugibla, benlèu, que dins lo grand movement mondial de la descolonizacion, lei causas se passan pas autrament: leis Empèris s'escrancan en laissant grelhar, maugrat élei, leis independéncias. I a gaire d'exèmples d'evolució pacifica vèrs l'autonomia.

Es pas una rason! Aquí siám a la joncha, que cercave. Comprene bèn: dau costat de França coma d'Occitània, siáu copable de laïcizacion. Laïcizacion es de reconèisser que leis existéncias foguèsson superestructuralas, ideologicas, son dins lo sègle. Es s'opausar a una vista deis esséncias que fan pas, dins lo sègle, que s'incarnar. Es metre la relativitat, la discontinuitat, la dialectica de la vida aquí ont lo nacionalisme, santificacion de la nacion, pausa rèn qu'un absolut.

Un plen... L'afaire deis estudis es un critèri just.

Çò que rescontram que nos aplanta la recèrca, aquò's una Occitània plena, ont es interdich de dessénhar lei còntradiccions e lei matissaments de l'existéncia. Es ela, constanta, que nos es ordonat de descobrir dins lo passat, rèn qu'amagada, pas ges amòrfa ò complèxa. Lo nom d'Occitània es plus ges un concèpte explicatiu, una aisina. Es una totalisacion sèns asclas admesas. Comence de comprene Felip Gardy que dau nom se'n mesfisa. Aquò se porregeta en tactica. Naturalament que de conèisser dificilament, d'analisar, de virar a l'entorn dei fachs e dei concèptes, lèu serà, es ja “se fretar d'emboríol”. Segur, quand la realitat es donada d'intrada, se pòt vulgarisar “sens pèdre de temps”.

Vèn d'èstre dich, dins l'IEO, a prepaus d'estudis precisament:

— I a que dos partits, aquélei que son pèr Occitània, aquélei que son contra. Quina Occitània? La question es pas pausacia.

Entraïnament fòrça generau. Tan generau que finiriáu per metre de verguetas a Occitània, pèr bèn marcar la prudéncia d'una coneissença. Mai sèns verguetas, vaquí que lei concèptes esperats dau nacionalisme cimentaire aparèisson dins lo tèxt occitanista. O tòrnan nasejar, perque lei felibres lei practicavan en bavardatge.

Se parla pas encara d' "amo dóu país" ò de "raço". Mai a Lucha occitana, dins un mitan pasmens tan laïc, se parlava de biais de viure occitan. Un concèpte que sèmbra fòrça existenciau d'un costat (viure), mai que de l'autre vos tira au mite d'unicitat (lo singular e l'adjectiu). Ieu me'n mesfisère totjorn, senon qu'auriá pogut servir a programar una recèrca collectiva sus lei practicas socialas de l'espaci nòstre. Se seriàm lèu avisats que rèn èra clar de çò qu'òm cresiá tan mobilisaire. Confusion de practicas festivas amb l'ensèm de la vida vidanta, etnòtipos regussats pèr nòstra satisfaccion, escafament de l'extraordinària varietat socioculturala de nòstrei micròregions: eriam davant la promesa d'una bèla denonciacion de l'ideologia estuèrta.

Mai avèm pas agut lo tèmps d'estudiar lo biais de viure que n'eriam a l'èime. Aquí crese pas que siá plus ges besonh d'estudiar.

Tot es donat.

Veraï que Maria-Clara Viguièr a pres la precaucion d'escartar de l'arma lo concèpte d'aquí en lo tirant dau caire dei viramans. Maclof pasmens fai lo pas: — l'idèa de camin es lo correspondent social-istoric de l'idèa d'èime.

Ont es donc l'idèa d'èime, s'es pas dins lo social-istoric? Maclof ditz que "remanda a l'originalitat pròpria, a la prigondor d'un pòble". Coma an ranson, d'únei, de verguetar "pòble"!

Lo mite dau fondamentau, l'essencialisme l'avètz aquí dins lo nacionalisme. Coma pèr França. Occitània serà lèu "una persona".

Excusatz-me que faga lo que sap la lenga.

Eime ne conèisse leis emplecs en çò que tòca leis individús: ont a perdut son èime? aviás pas agut l'èime d'aquò? trabalha d'èime. S'emplega tanbèn pèr de causas: aquò a ges d'èime. L'èime, etimologicament, aquò vèn d'aestimare. Es la mesura bona, la rason, lo judici. A bèl èime vòu dire: a jàba, amb la granda mesura. Judici d'un òme (aqueu enfant prèn d'èime) e gèni uman imprimit dins lei causas: rèn de mistic.

En fasènt passar dau singular de l'acte e de la rason deis òmes au collectiu fosc d'una esséncia de pòble, non solament sota èime fasètz sèns èime una confusion dau subjècte individuau e dau subjècte de l'istòria, mai encara aqueste, li levatz l'istòria: Occitània es venguda lo subjècte absolut.

O avián fach lei felibres. Un borgés marselhès me disiá un jorn, dins una lenga d'alhors apresada:

— Tenèm nòstre èime de pòble Mai lei felibres avián lo nacionalisme pantaissaire e solelhós. Me prèn ara de còps una mena de paur de l'èime occitan (darrièrei verguetas) en negre.

DE L'ACADÈMIA AU CAGADOR

Que dempuèi mei quinze ans i siáu dedins, o pensave la setmana passada en legissènt Ausiàs March que vèn d'editar pèr sei compatriòtas valencians modèrns l'amic Joan Fuster. Non pas dins l'espaci de la paraula mai dins l'espaci de l'escrich. I intrèr non pas amb Bigòt, que me teniá sarrat dau biais de dire rèn qu'orau, immediat, de la carriera e dei vièlhs de la parentèla. Segur amb Mistral que me despleguèt seis estròfas au dintre coma una emocion grandassa, alenada larg. Una ufana tanbèn. Abalit dins lo respiech dei bèus tèxts, deis òbras marcantas, dei letras, pèr tot dire, me'n cresiáu de descobrir que nosautres tanbèn, leis Occitans, aviàm nòstrei caps d'òbras universaus. Lo provençau dins lei librilhons de Lemerre mandava entre la riba ont blagavan mei grands e mei rèire-oncles e la riba de Memòria, un pònt d'un vam a me donar lo viracap de la victòria.

Legissiáu as auta vòtz pèr m'aprene. Saupeguère de tèsta. Me recitave dins mei passejadas solitàrias un cant après l'autre de Calendal. Me recitave tanbèn, o ai confessat, Verdaguer.

La contemplacion panoramica ajudèt la literatura a s'apoderar dau mond: aguaita, diu l'hermosa, i en màgic panorama...

Dempuèi n'ai fach mestier. Ai trevat lei bibliotècas, lei boquinistas, en cò mieu ai depausat lei tresors sus leis estatges: leis edicions de Godolin, lei revistas pèr lei reedicions que i caupon de còps, leis antologias. De còp en autre prene un libre e legisse. A vòtz plena, se siáu sol dins l'ostau. Dins mei cors, me vèn de me mandar dins la lectura d'una ò doas paginas, coma o fasiá lo bòn Pèire Jourda de Rabelais, de Corneille ò de Victor Hugo. Plaser dau tèxt, — Barthes ara nos l'a teorizat e d'a fons erotizat — la voluptat de la cultura.. Mai pèr ieu plaser de conquista totjorn mai ò mens: en occitan çò bèu d'aquí nos èra pas donat d'astrada, o cauguèt ganhar sus lo malastre. Avengudas d'una cultura que la cau de lònga desembartassar d'ortigas e de rómias.

Antau siáu vengut un òme de mena esparpalhada. N'i a benlèu pas dètz a l'ora d'ara. Amators de literatura occitana que pèr élei la citacion es a posita en occitan, segon leis endevenenças de la jornada, e que se passejan dins la campanha ò dins lei ciutats amb Mistral, Gelu, Pèir de Garròs, Bernat de Ventadorn, Chèsa ò Perbòsc. D'autrei noms: Max Roqueta, Renat Nelli, amb naturalament nòstre Josep-Sebastià Pons. E lei mai joves. A dicha que dins nostre tèmps s'escrivia en occitan (coma se fai sus escriure l'equivalènt de a dicha?), lo tèxt occitan se delargava dins nòstra mementa.

Mena d'excepcion, marginalitat, baujum. Dins lei lengas galhardas e lei culturas sostengudas d'Estat, es una mena de mai en mai escarsa. La literatura vèn un musèu, dins tota Euròpa, que se podrà lèu ne barrar lei pòrtas. L'autre jorn, a Göttingen, lo collèga Manfred Engelbert m'aculhiguèt au sortir d'un de sei seminaris de literatura: e mai foguèsse òme de senèstra, semblava descorat de l'anar deis intelligéncias alemandas. I aguèt après 1968 dins leis Universitats coma dins lei Licèus francés un desgost militant de l'istòria de la literatura. Dins lei Licèus desempuèi, se parla a la demanda d'un autor ò d'un autre: es lo règne de Prevert, de Brassens, ò de la Peste de Camus. Lo torn es lèu fach: Racine à Verlaine i son pas, amb tótei lei perrucats e leis engravatats dau gèni nacionau.

Aqueu desgost l'agueriam dins lei mitans occitanistas. Me sovène d'un companh de Lucha Occitana que m'explicava una nuech d'estiu coma de literatura d'òc n'aviá ges

de besonh, donat que la literatura, aquò's sèmpre reaccionari. Tanbèn d'una brava dròlla “politisada”: s'estonava que ieu l'interroguèsse de si conneissèncas sus tal ò tal autor, a la seguida (leis ensenhaires, aquí seràn testimònis: lo vertigi que vos prèn quand d'una question a l'autra vos avisatz que l'escolan es jamai intrat dins la cultura que ne vòu lo diplòma). Finiguèt pèr me dire qu'auriá a mes una sola question: l'interés militant dau darrier spectacle dau Teatre de la Carrièra.

Vesètz coma siáu reaccionari! A l'espròva d'occitan au bachalierat me gai gaug que Martí e Patric foguèsson de luenh leis autors nòstres mai classics. Me fai gaug a la consciéncia occitanista. Mai dau còp me planhe tota ma cultura de libralha comunicabla, l'immènse esfòrc multiseclar dei nòstres que, come disiá Garròs (la citacion!) amb lei “plumas agudas” volián gannhar tant coma amb lei “lanças ponchudas”.

Aquò fins que dins lo mond de l'escritura.

En 1968 se mandèt l'idèa que, dins l'estat de misèria nòstra, caliá destapar la paraula: que cadun que voliá escriure, escriguèsse amb lo pauc d'occitan que sabiá. Foguèt lo tèmps de la promocion de me fas cagar au portisson de l'Acadèmia nòva. Astre que lei poètas de Quatre Vertats ne sabián un pauc mai e n'aprenguèron encara mai en escrivènt. Tèmps d'alhors despassat ara que lo nacionalisme remonta dau cadavre dau “gauchisme”, e A tots de Quatre Vertats.

Despassat dins la teoria. Renat Nelli tòrna èstre lo grand occitan que s'èra tragut au potz dins l'antologia de Maria Roanet. Auriáu enveja de celebrar l'academisme dei formas, dei gèns e dei rimas. Mai dins la practica? M'es demorat sus la consciéncia l'Ora: voliáu faire de sonets non pas a la francesa, mai a l'italiana; coma i aviá ges de blanc entre leis estròfas et que lo jòc dei rimas èra pres a Petrarca, leis amics erudits o veguèron pas tótei, qu'èran de sonets!

L'espaci de nòstra cultura, lo pedaçarem pas facil, se lo pedaçam jamai!

Pasmens siám quàuqueis uns a escriure en occitan. Coma se aviàm de lectors amb una coneissença complèta ò quasi de la lenga e tot lo jòc de referéncias que lo legèire, metam pèr datar un pauc, dau nouveau roman francés ò pèr èstre dins l'actualitat enropenca, de Günther Grass, l'a dins lei caissetas sota lo cran.

A! lo famós coma se, la lenga adulta maugrat lo sistèma que la rebuta dins l'enfantuènh, l'escrivèire nacional-idealista, Joan Larsinhac e sei tres-cènts legèires en dètz ans, la supression de la revirada francesa que Bodon n'èra pas d'acòrdi, leis intellectuaus d'origina borgesas que parlan en òc dans lo roman, lo passatge de la lenga populara a la pròsa estèta, tot aquò que me semblava tan naturau qu'auriáu jamai esrich autrament (aviáu ieu provençau l'aut exemple d'un d'Arbaud e lo racacòr de la pròsa felibrenca armanaquejada), se ne faguèt una bèla execucion en 1969.

Vèire la revista Viure. Era un moment que, segon Ibàñez cantant Celaya, la literatura èra pas mai qu'un “lujo para neutrals”. Ibàñez que dempuèi s'es mes a cantar lo siglo de oro ... autre retorn.

Lo coma se qu'emplegave dempuèi mei primiers poèmas provençalissims e que s'èra enfortit dau voler de renaissença linguistica totala qu'èra l'agre de l'IEO jovenet, ne foguère tan pauc gaire vergonhós qu'aquò's ieu que l'ai formulat.

E que l'ai mes en question a un moment... çò que faguèt que foguère pres a contra-pè e denonciat dins *La Dépêche* pèr lo traïr just après èstre estat denonciat pèr escriure una lenga “*qui n'a que de lointains rapports avec l'occitan parlé*”. Me vaquí

tornarmai en plen dins lo “Nani, Monsur“. Anem-i... Explique lo mistèri dei conviccions contradictòrias e successivas.

A pena, verai, s'ai d'explicar. Me sufís d'aplicar a la literatura çò que diguère de la lenga au capítol cinc. Meteís òmes, pariéreis ideologias tan cridarèlas coma emborniadas.

Cònta lo coma se, se seriá pogut montar la “vòtz populara“. Pèr aquò auriá caugut vertadierament tuar la literatura, la remplaçar (practicar que dins lo mond se metián en plaça d'aqueu tèmps) pèr lo discors enregistrat editat sèns tòc ni retòc, lo montatge de citacions reculhidas dins d'enquistas. Mai leis escrivans que son totjorn lèsts a sacrificar la literatura sus un autar de critica intemporal, an jamai de gost pèr se suicidar. Lei que cridavan mai fòrt cònta la literatura, èran lei mai literators de la banda, noirits de literatura fins ai mesolas, una bibliotèca dins lo clòsc.

Adonc, çò que prenguèt la plaça dau coma se lafontian, foguèt un coma se au segond gras, ai prepausat de dire una ipèrliteratura. O vesètz nasejar dins un raconte, d'alhors excellent de rame e de vòlha, qu'es *Einführung in die Florida* de l'Ives Roqueta.

Un exercici pres entre dos lengatges: lo lengatge occitan de literatura, que l'escrivan aviá acostumat aperabans coma degun, e lo lengatge vertadier dei personatges que son dins lo raconte, una mescladissa d'argòt e de francitan, lo lengatge mai costumier de Roqueta quand parla pas òc. Premier, aviàm agut un occitan escrich coma se tota la societat occitana, borgés comprés, parlèsson l'occitan blos. Ara aviàm una lenga d'escrivan establida coma se la societat occitanofòna èra tan sanitosa qu'aguèsse congregat un argot capable de se revirar cònta la nòrma. Artifici complèt dins una consciéncia gòia, qu'ensaja de caminar drech en fiubastant de francismes autentics l'occitanisacion d'un sotafrancés. Au fons, pròva magistrala de nòstra misèria linguistica viscuda dins l'escritura, e mascada emmascada d'escritura: leis escrivans son totjorn mèstres pèr far virar en mèu l'apostèma.

Volètz mai? Vos balhe lo mòde de fabricacion. Prenètz un òdi recuech, de fotra freja, un atissament que data de Viure, l'entestardiment dins una escritura qu'aquélei romputs vos l'an desvestida (done mai lo secrèt: dins lo tèxt que dobriguèt la crisi de Viure, èra dich que l'escrivan Ives Roqueta fasiá de “tomatat“). Ne montatz una mena de confession a la primièra persona, çò qu'ajuda a faire vèire que desconeissètz pas l'escritura modèrna (“lo productor que mòstra lei condicions de sa produccion“).

Sus aqueu debat ont la galejada fai passar, pèr ipotèsi, l'aigrum, metètz un ensèm de poncius de roman de quòsc, l'estudiant que “se fai“ “la rombière“, leis enfants dau pòble tot çò que i a de pòble e d'enfants dins sa bravetat amorosa, l'apologia de la consciéncia dei manuaus qua passa aquela dei intellectuaus. Metètz d'alusions finas, pèr lei fins, a Chomsky e a Saussures (sic!), a Aragon, siàm pasmens entre intellectuaus, tan quichats dins l'autò-òdi foguèsson. Subretot, fasètz redde passar en occitan l'argòt dei quasèrnas, dei escòlas e dei cafetons que vos desgonfla tan polidament lei trefons de la sexualitat. Aquò dona lo Tralalh de las mans: — La marquesa sortiguèt a cinc oras e s'anèt far camfrar... crampa tirada...

Lo tresen gras de la literatura. *Je te pisse au cul*, ò de l'ipèrliteratura occitana.

Dins l'afaire, masclum agressiu, populisme en apogèa, pissòlet, en retorica, òdis en simfònia, avètz mancat d'èstre Celine.

Mai Celine es un grand, dins una granda literatura que recupèra quau la destrantalha. Fauta d'èstre Celine, Ives Roqueta a menat lei letras d'Oc au cagador, ont es totjorn besonh de papier, mai èra pèr un pet foirós.

Amb aquò, e subretot sèns aquò, es amb Ives Roqueta qu'ai pogut totjorn parlar lo mai de literatura: s'entendèm dempuèi trenta ans pèr aquò, çò que lo fai fòrça jove a sei començaments, e mai es vrai. Mai avèm divergit, avèm pres doas dralhas. Au moment de l'aveniment istoric dau me fas cagar, entamenèrè vertadierament meis estudis de diglossia e comencèrè de bastir de metòdes d'analisi dau text; lei primiers metián en furor lo patriotisme claus de l'occitanofonia, lei segonds anavan tafurar leis escrivans dins seis escapas e sa tripalha. 1977: lo cimèu de la desseparacion. S'es anonciat que Lafont anava publicar *Le Travail de la langue*. Roqueta publica Lo trabalh de las mans. Lafont vèn d'avèr lo prèmi Ossian que sei Deutschmark an servit a passar l'an dins A Tots.

Aquí que siám de l'arquitectura dei letras d'òc. Aquí que vène d'acabar lo roman mai literari benlèu, e mai "literatura d'òc" qu'aguessiam, leis Occitans, escrich, Lo Cavalier de Mars. Que legisse Roland Pecot qu'es a nos donar dins Portulan la pròsa mai adulta, mens enrasigada, mai fòrabanda e nomada que podiám esperar. Pecot que, quand escriu francés, causís lo francitan, autre nomadisme de veritat.

Dins l'insecuritat que siám. Çò que pròva que siám pas mòrts. E d'aquí, coma s'aquò èra naturau, amb l'espèr que vendrà naturau dins una societat occitana autonòma e biberada, tòrne a Ausiàs March, lo grand catalan que nos perlònga lei trobadors. E vèn a ieu gràcia a un critic dei mai aguts que i aga, l'amic Joan Fuster.

ENTRE PARÍS E BARCELONA

La Província: espaci sèns poder, espaci de l'enueg, de l'òbra artistica impossibla. Coma i pòdon capitar lei Sorèls de la patria occitana?

Autrament dich: espaci d'un autre poder, espaci possedit ont l'artista parisenc ò aparisenquit tòrna pèr escriure, escauprar, pintar, enrodat de vuege e de silènci, l'aurelha totjorn tiblada pèr l'arribada dau factor que li pòrta de París lei contractes d'edicion e lei proposicions dei galariás. Foguèsse tan catalan coma Mallol, tan occitan coma Bordèla, l'artista provinciau pèr "faire catalan" ò "faire Occitan" a de besonh de París. O aguèt... Se pòt que la situacion cambièsse sota nòstreis uelhs, ò que siá en tira de cambiar: encara ne tenèm rèn de vertadierament desliurat ò de liurament creator, dins l'espaci occitan. Question de poder. I tòrne.

L'esperfòrç de trenta ans de Fèlix Castan pèr desprovincialisar aquel espaci, en donant ai pintors lo luòc de la Mòstra del Larzac, en desgatjant lo ròtle dei fogaus de creacion e de mesa en òrdre ò relèu de la creacion, en mantenènt lo festivau de Montauban còtra lei Montaubanés, es un esperfòrç que de trenta ans apròve. Empacha pas que ne sènte dempuèi la debuta la dimension quichotèsca. E mai que ne vese lei mancas obligatòrias tapadas d'ufana teorica. Aquò's lo pintor presentat coma lo mèstre d'un art occitan que, se vos atencionatz un pauc, innòva a la parisenca amb vint ans de tardança, aquò's l'escrivan occitan replaçat de bòn voler dins l'actualitat de son tèmps, mai que, pèr l'istorian de la poèsia lo mens dau mond embericlat, imita la factura poètica francesa dau tèmps de son paire. Aquò siá dich non pas pèr escrancar Andrieu e Perbòsc, que son d'artistas d'una auçada evidènta, maugrat son insercion biografica. Mai pèr metre en evidéncia aqueu maugrat que, sèns eu, la vertadiera

grandor de la produccion occitana, passam sèns la vèire: grandor d'un ensèm d'òbras que traucan la baranha dau provincialisme francés pèr dire quauque rèn autre, grandor justament quichotèsca. En principi, lei condicions biograficas de l'òbra de Camelat son talas qu'aquel òme auriá degut nos donar de poèsias tan risiblement passidas entre l'espelida coma lei poèsias de sei collègas de la Gaston Fèbus, - e d'efiech nos leis a donadas aquélei poèsias. Mai nos a donat tanbèn Belina.

Lo maugrat designa la curbecèla de plomb e lascia comprene que quauque rèn la sotlèva. Es aquò lo gèni d'òc? Antau se seriá dich dins leis annadas quaranta, dins nòstre vocabulari au singular, òme d'òc, gèni, que se pluralisava tan misticament en Messatges.

Ara, o diriáu plus. Pènsa qu'es una sasida dei condicions de la vida culturala en mitan rurau, sasida dirècta, ges torçada de representacion, donada dins un lengatge d'adequacion perfiecha, que fai la grandor de Belina. Belina qu'es, de bòn vèire, ges arcadica. La sasida, la capitèt Camelat li donèt la forma mai convenènta. Es un excepcion.

La literatura d'òc es facha d'excepcions a la mediocritat establida. O cau dire coma es. Pèr viure en província, sèns èstre rosegat ò emborniat de provincialisme, cau se sentir bravament garruts lo tast estetic e la fòrça creiaritz. La produccion poètica felibrenca es dins son ensèm rèn qu'un capítol de la poèsia francesa de província. Van Bever aviá rason de mesclar òc e oïl: “les poètes du terroir“. E me vengatz pas dire que fau de complèxes ò que sabe pas legir! La recuperacion d'identitat e de gèni sus lei ropilhas dei mòdas francesas, pedaçadas amb lo nacionalisme occitan de tèsta, ne conèisse lei mejans e lo fonccionament. Nani, Monsur, me faretz pas dire que Josep Ros es quicòm mai qu'un curat reaccionari qu'a legit, paradòxa escolara e provinciala, lo Victor Hugo. Ne demande perdon au gèni lemosin. Mai se cau bèn laïcisar sus tótei lei plans! E me compeliretz pas a pensar que lo Lausièr d'Arle se destria dei consequéncias tardieronas de Moréas dins la vila “classica“ d'as Ais.

Escrive aquò en tornant d'Avinhon ont avèm celebrat la memòria de Teodòr Aubanèl.

Una tala celebracion, se vai au fons dau problèma nòstre e se s'accontenta pas de garbas, d'arlatencas enribanadas e de gardians de rescòntre, es un debat París-província, ò çò qu'es estrictament parier en mai d'èstre etimologic, París-Provença.

Verei es que Mistral e Aubanèl fondèron l'Escòla d'Avinhon, onor de la literatura occitana, sus un acòrdi amb París, a l'interior dau culte dau mestier d'escriure qu'avián dins aqueu tèmps, sèns pèdre rèn de sa fonccion d'escrivans provençaus (aquélei esterlucats, a la diferéncia dei felibres que parlan francés as Ais, charravan élei provençau a París!). Verei es que foguèt París que faguèt triomfar Mirèlha e donèt son importància a la Miugrana. Lo pensament de Mistral èra lo bòn, d'anar vèire Lamartine e de s'amistançar amb lei salons literaris, fins ais arcòvas, se ditz. Sus aquela interpretacion, ne demòra a la compreson sus tèxts e sus fachs que prepausèt i a vint-e-cinc ans Glaudi Liprandi.

En fàcia, dins l'Escòla d'Avinhon, microcòsme de nòstre mond occitan, lo partit de Romanilha:

— *Ah! s'il ne faisait pas si chaud, je te dirais, non pas comme quoi les raisins sont trop verts, mais comme quoi les larmes et les rires d'une assemblée de paysans à qui je réciterais la part de Dieu me toucheraient plus que tous les éloges publics et privés de tous ces grands hommes qui, en littérature provençale prennent des vessies pour des lanternes et des magnanarello pour des filles qui cueillent des olives (voir Lamartine pour plus de details).*

Cau sèmpre char Romanilha. Es un bòn autor, d'una granda actualitat. L'avèm de lònca entre nosautres. O puslèu lo tornam aver.

I aguèt un temps que cresegueriam qu'èra perdut ò fòrabandit dins nòstrei resèrvas d'identitat, ont se regalava de comuniar amb lo pòble dins la poèsia d'escòla religiosa (ò laïca, èra çò parier) e dins la contemplacion badarèla dau calendier dei Pòstas. Èra lo tèmps que se fondava l'IEO. O doblidetz pas: amb l'ajuda de Tristan Tzara e sota la presidéncia de Joan Cassou. Son Girard, Nelli et Max Roqueta que o vouguèron antau.

Causida de desprovincialisacion radicala qu'aviá afavorida la guerra amb la davalada entre Provènca e Carcassona deis intellectuaus parisencs: l'IEO es fiu dau burèu de Joan Ballard, a Ribanòva, coma de la cambra nochala de Joë Bosquet. Sèmbla un cònte de fadas: degun o diriá uei! La teneson de modernisme que traversèt lei letras d'oc, lèu serà, es ja denunciada coma un “francisme”.

Ara que se rapatriam dins “çò nòstre”, leis “assembladas de païsans”, la bona comunion amb lo “pòble”, que i mancan pas lei virtuts domesticas e la famosa santat, ara que l'atac es proclamat còtra Barthes, Kristeva, lei novèus filosòfs, forra-borra (òm a pas lo tèmps d'una tria), Romanilha es tornat, laus a Dieu e a la província!

L'an nomenat lector clandestin a la colleccion A tots e director de consciéncia. de la revista Aicí e ara.

Es en cèrca d'un Mistral pèr li faire mandar l'escomenge còtra... quau serà l'Aubanèu de nòu, tornat d'un banquet republican a París? — *Vous avez trahi la Provence!*.

Tant i a que, lei causas en se renovant dins una logica ges cambiada, après lei felibres parisencs, mena aborrida que picavan dei mans a la Vènus d'Arle, avèm lei Parisencs de Fòrabanda. L'exilh donariá l'intelligéncia, la dubertura? Probable qu'afavorís puslèu l'omòsexualitat!

Dins çò que dise, i a de quicha? Non, mai una improprietat d'analisi. Ai pas tengut en compte la madurason de la situacion occitana. Dempuèi que Romanilha s'enrabiava còtra Aubanèu, a passat fòrça aiga sota lo Pònt Sant Beneset et mai fòrça espectators au Festivau d'Avinhon. Lei catastròfas an sovent d'aquò que se reviran en possibilitats de consciéncia: lo provincialisme es vengut de mai en mai dificil de viure en serenitat. L'escàndol, dau ponch d'amira occitan, dei festivaus parisencs que menan la cultura dominant (e mai sa contestacion qu'es, d'aquí estant, soventei fes tanbèn una dominància) e menan tanbèn son public, aqueu bandiment de nòstra cultura dau tot de nòstre espaci, obliga desenant l'occitanista a una prevision de concurréncia.

Es un dei fachs mai vesedors. Au dintre, i a l'envielhiment de l'aparelh provincialista, revistòtas, academietas, escòlas felibrencas, e l'actualitat parisenca ò internacionala que subronda amb ràdio e TV nòstrei vilas e vilatjons.

I a la facilitat d'anar a París coma de ne tombar. E, ara que París vèn província en son torn, la possibilitat de conéisser, s'òm vòu, la creacion qu'es a Milan, Varsòvia, Francfòrt, Estocòlm. Quand Benedetto vouguèt montar, occitanisticament, en 73 un anti-festivau d'Avinhon, o faguèt au còtra dau festivau, amb d'armas intellectualas e esteticas qu'èran benlèu pas estadas pron amoladas (cau de sòus pèr amolar!), mai que se manejavan pas amb crenhènça. Era pas la província còtra París. Era la vòtz occitana dins lo concèrt dei vòtz mondialas.

Uei cada luòc benlèu, es a venir capitala.

Mai es una question de poder, es una question d'autonomia, non pas de voler. De tant que i aurà pas aici un poder politic, donc lei mejans de sostenir una creacion, coma

faretz que i aga rèn autre qu'una esperança de creacion? Es la centralisacion politica francesa qu'a fach lo desèrt culturau de la província. Serà l'autonomia politica que farà la vertadièra autonomia de la creacion. La cultura occitana de deman, que la que uei fasèm viure n'es qu'un abans-rebat, presupausa de voler lo poder, e non pas de voler faire coma se lo teniàm.

Mai, ara que siàm, mèfi, Monsur! S'agís pas de trabalhar pèr Romanilha au poder. S'agís pas de liberar l'Argeria pèr establir l'Estat-província. Quand vese lo sentiment d'autonomia e mai d'Independéncia se noïrir d'una condemnadon deis experiéncias creativas de París ò d'un autre grand cèntr encara viu, me sènte aubanelista!

Quand entènde que se tòrnan armar lei vièlhei culassas dau populisme felibrenc, ai enveja de me dire modernista, e mai faguèsse ara craïnar de maïssas golaudas! Quand legisse Renat Nelli, que vint ans de tèmps dins l'occitanisme incarnèt pèr d'únei lo parisianisme maudich, maudire en son torn e retorn d'edat, lo parisianisme copable de faire fèsta a un autre occitanisme que lo sieu, ai enveja de tornar plantar a París botiga d'occitanisme, foguèsse que pèr metre en son primier rèng lo poèta occitan Renat Nelli.

Quand entènde abominar a bèla zuerta de desconeissènça lei temptativas de modernisacion e de compreson criticas qu'a París ara se menan, quand d'únei se pretèndon que la sciéncia nòstra la farem nosautres amb nòstreis aisinas, ai lo gròs tristum dau mesprètz de la sciéncia e de la consciéncia que nos ganha coma l'ombra. Quand entènde proclamar que siàm lei pus bèus e lei pus fòrts, — lo siam estènt la forma emfatica dau siáu, que vos encordèla — ai enveja de legir la Part de Dieu.

Es lo Lafont alienat que parla? Cadun sap qu'en francés a la telè, es d'un peçuc tròp ponchut; a tant paur de Ducros vous les ramasse!

Nani, Monsur, sabètz bèn que contunharai de menar batèsta pèr Occitània. Aquí ont siáu. Dins una Universitat ont es pas donat d'èstre occitanista. Dins l'escritura, d'abòrd que me siáu fach escrivan.

Dins la linguistica, n'i a que o creson. Dins l'epistemologia, sai que (una paraula que manquèt d'èstre interdicha dins leis acamps de l'IEO). Pas en comunicacion amb lo pòble; se verguete lo mot, es pas perque sabe pas de qué se tracha, sabe bèn tròp a de qué servís. Mai en convèrsa amb quau rescòntre, obriers, païsans, intellectuaus de tota mena, leis agressius sorbonicòlas e leis agressius “agacha-mei-mans-que-leis-aiterrosas”, lei que son pas mai agressius qu'un carbonier de Tamaris, tanbèn n'i a. Lei carboniers de tot segur: vèire “mon país escorjat” ... Parle a vosautres, me parlatz...

A París, òc, que i cau ganhar de batalhas. Se pensatz que vau faire acte de contricion pèr aver capitat de faire servir l'edicion parisenca a l'espandiment de l'occitanisme, nani, collèga!

Mai, çò pensèr e recidive, descolonisar es tanbèn desprovincialisar. Donc de l'estofador, ne vòle pas. Seria plus ges mon país. Lei capitalas imperialistas nos an au mens après la valor dei marges, dei descisas, dei rompeduras, dei nomadismes de l'intellècte, dei fòrabandas. De còps me mete a agachar lei país descolonisats e normalisats. Anariau pas fins a dire: paura Occitània?

Non, que i arribarem, a tornar acompanhar Romanilha a seis obretas. Puèi, volètz que fugigam? Sabe bèn que lei Catalans son pas d'Occitans anam pas reprene lei pantalhs felibrencs aquí ont an fach son bèu fracàs d'inutilitat, mai pasmens... s'anaviam a Barcelona?...

Ara que lo franquisme s'es petat son morre de marrit sòmi, ara qu'ailà son en avança sus nosautres de quàuquei legas d'autonomia e d'una grand cambada de libertat, perqué se pas faire un pauc “catalan”? Quand i a d'ans que i trabalhe, ieu, metodicament?

Coma aquò nos engrandirem l'espaci e l'alèn. Entre París e Barcelona, dins l'aventura de viure. A! Bodon, nòstre grand Bodon, que non siás aquí? Sai bèn qu'èras nacionalista e que ieu ne siáu pas. Sai bèn qu'avèm escrich pron sovent en còntreponch, dempuèi Larsinhac, e la Grava.

Sai bèn que te voliás païsan e ieu non. Mai ai mesurat ta bèla descisa a l'aventura de ta vida e de tei lectures. S'as mancat ta Quimèra, lo libre raspós de l'utopia escolara, te tròbe coma èras, dins la veritat de l'Arbatacha, amb las Domaisèlas, aquel inacabat dau desir baug.

Tei “Domaisèlas” s'arribarà jamai a lei metre en uniforma, foguèsse en uniforma d'occitanisme.

VOLÈM VIURE AL PAÏS

Fugir? Coma Bodon que d'un biais, lo biais de l'imaginari vencèire, trobava païs a l'Arbatacha, ò que tot un tèmps pensèt d'anar viure a Piguè, en çò dei Roergàs d'Argentina? Nomadisme e enrasigament: la bèla còntradiccion!

Què ne farem donc de nòstra bandiera de Volèm viure al païs?

Oc, bèla, la còntradiccion: dintre ela cap tot nòstre destin d'Occitans. Avisem-se de pas la tampar a la lèsta de conviccion tèsta sota e d'ufana a pauc de còst. M'agrada ara de clavar lo Nani, Monsur, qu'es rèn qu'un dire d'un moment, amb l'ambiguitat que rèn non clava ni de l'idèa, ni de la destinada.

E, davant de tota conclusion, que la tirem a la clartat aquela ambiguitat qu'èra dins la frasòta qu'a fach una fortuna e que, se podriá, a comencat de faire nòstra victòria!

Volèm viure al païs: benlèu que la mobilisacion que s'es remosada, d'òmes e de femnas, sota aquèlei paraulas, aviá la rason que dins élei rèn èra bèn clar d'intrada, que la clartat i pòt venir pas que d'un combat, a dicha que se farem nosautres en desfasènt la logica dau despatriament.

Non pas que sus lo refús dau despatriament i aga pas clartat evidènta. L'evidéncia ieu l'ai passejada d'un auditòri a un autre, en afortissènt la naissènça d'un drech nòu: lo drech pèr una comunitat, tan pequerleta foguèsse, mai lo drech es tanbèn drech pèr lei grandas, de viure aquí que se capita e que decidís de demorar. L'afaire dau Larzac es l'explica d'aquel aveniment. Es amòr de çò que naissiá sus lo Larzac e que trespasava de tota part l'importància numerica dei païsans reguèrgues, que se faguèt l'immensa mobilisacion protestatària d'una meisson a l'autre, e que, pèr lo primier còp dins l'istòria dei civilisacions modèrnas, l'aliganca pasmens imparabla de l'Estat e de l'Armada poguèt pendènt d'annadas rèn avançar de sa besonha. Entre nòstreis amics païsans coma dins la molonada dei manifestaires, dins lei recampaments entestardits, tot l'an, e pus comols de sens, çò diriáu, que lei movements solelhós de cènt mila personas sus un platèu d'estiu, o ai sentit venir, lo tèmps dau viure au païs. Serà estat nòstre onor de i aver portat ajuda. Coma serà estat l'onor dei païsans larzacencs de pas aver quitat jamai l'iniciativa de son movement ai representants dei causas lei pus

nòblas, pacifisme, antimilitarisme, messianisme crestian ò internacionalisme ideós, e mai occitanisme, mai d'aver cavat totjorn que mai au cèntr deis opinions la plaça de l'idèa màger qu'èlei representavan.

De la cauma de La Sala a la batalha dau Larzac, antau Occitània serà venguda istoricament exemplara. O dise: se tracha de l'exemplaritat de quauque rèn de tant important coma foguèron en son tèmps lei drechs de l'òme. Es pas admissible de ne terimejar la portada immensament generala.

D'aquí sorgènta pèr ieu la generalitat dau concèpte positiu que ne trase, e qu'es l'autonomia. Ara que siám, leis Occitans, a la crosiera entre França que vielhís a l'Elisèu e çò de nòu que sorgènta dei vièlhei fònts de nòstre, n'i a entre nosautres pèr definir l'autonomia coma un escalon a l'escala que monta devers l'independéncia. Aqueu biais primari e esquichat de pensar, de nos pensar, ai paur que nos faguèsse pèrdre la granda escasença qu'avèm dubèrta. Nani, Monsur, l'autonomia es pas una manca-independéncia, una solucion pèr aquèlei qu'ausan pas, pòdon pas se daverar la solucion "absoluda". Vese lei causas au revèrs, e volontiers sotmetriáu l'independéncia a l'autonomia, coma un cèrt biais, en quàuquei circòstàncias, e pas forçadament lo biais melhor ni pus fin d'assegurar la vertadièra liberacion: lo fargament qu'una societat capita dei lèis que li convènon. L'independéncia es un concèpte negatiu, de trencament. L'autonomia es positiva, en espèra e dubèrta. Es dempuèi lo drech nòvament establìt e pas encara exercit, dempuèi lo projècte en dubertura d'autonomia, que vòle tornar a l'ambiguitat de nòstra crida a l'istòria.

Ges dau costat de volèm viure: afaire reglat, pèr viure cau l'autonomia. Mai dau costat de país, la paraula mai fosca, mai cambiadissa de contengut e extensibla a bèl èime que se poguèsse imaginar. E d'aquò, naturalament, la mai mobilisaira. Cadun i pòrta sa biaça coma au maset, cadun i bota son dequé. Es un fornìt de bartassilhas connotativas, un entenduda perfiecha sus çò qu'òm s'entènd pas, una borbolhada d'emocions garrudas, un famós còcatana coma aurián dich nòstrei poètas barròcs. Lo mot de Santa Clara que lo felibritge mistralenc tant de temps se lo cerquèt, crese bèn que l'avèm trobat.

Tan mieus! O pènsè dempuèi lo jorn qu'a París l'avèm causit, entre gènts que venián de Lucha occitana, pèr nom d'un movement nòu, nascut dau fracàs d'una candidatura a l'Elisèu (cau bèn faire la pichòta istòria pèr esclarir l'endevenença, s'aquesta la cresètz granda).

Tan mieus e qué que còsta! Sabiáu pron que costariá d'esclargir l'escur, lo trèbol e le fosc. O ensage uei, mai de cinc ans puèi, l'esclargiment.

Primier, lo país. Pòt èstre lo mai pichòt, lo mai trace, lo mai esterle dau mond. Siáu consènt que lo cau amar coma es. Vos es degut, i siátz degut. Amb d'àutrei poètas d'àutrei lengatges ai revirat un poèma d'Espriu que decèssa pas de me trevar la mementa: aquesta meva pobra, bruta, trista, dissortada pàtria...

Vèrai que l'Espriu parla de pàtria dins una òbra ont la vista se delarga de Sirena a la Pell de Brau, e d'Arenys-de-Mar a l'Espanha, en s'apoderant de Catalonha...

Digam-o, lo país, immediatament, es lo luòc d'ont fogueriatz fòrabandit, perqu'èra pas question de viure, e n'èra pas question, la magèr part dau tèmps, perqu'èra un país trace, a fin de vida, escrancat e escagassat, tot misèria. Adonc, avètz la causida. O dobrissètz lo tap ai sòrgas fonsas, asaigatz lo país d'enfança amb lei sabas enchusclantas dau trefons de la psequè, e plantatz Arcadia en país d'òc. O vos cau

amar la quita misèria, foguèsse la d'una carriera de borgada sus l'òrle d'una vilassa, ò lo carrer Blanc de Raimon.

Mai la dialectica dau desrasigament e de la promocion sociala vos fai profiech pèr defugir lo dilemna. Restauratz lei roïnas de l'ostalón dei pàureis avis; dins Arcàdia lo propagaz escafa la pauriera. L'ostau segondari ò mitat principau au país d'enfança es, coma se sap, lo mantèn de santat de quasi tótei leis intellectuaus occitanistas. M'es arribat de trobar mai occitanista qu'élei (que ieu, de bòn entendre), l'ipí, coma dison mei vesins de Campèstre, qu'es vengut en Cevenas ò sus lo Causse pèr viure dau cabridatge.

Immediatament, lo país es tanbèn un ensèm de practicas socialas que lei felibres après Mistral nos ne faguèron l'antica bonomia. Mai, digatzme? quau lei restaurariá aquélei practicas, dise tótei? L'occitanista acampestrit en tèmps de campòs, i agrada de tornar a la bonomia de l'avesinatge, s'es lo cas que i foguèsse encara possible.

Dins la transicion dei mors, se chala de çò que demòra; oblida la maquina a lavar de la masiera pèr niflar l'odor de migon que vèn de la jaça. Coma dins la diglossia, s'engalavardis de flòcs de patesejada. Mai es que sautariá de reculons lo pas que faguèt un jorn?

Dins lei cinc ans passats, la contradiccion dau *volèm viure au país* s'es dicha pron clarament sus lo famós biais de viure. Tornem-i: biais que biais, au país patriau, leis òmes trabalhavan a se secar la carcassa e pudissián (ramentatz vòstrei soslèus d'enfants!) l'aigrum de la susor amb la ceba e la vinassa. Lei vèspre ivernotges, s'embestiavan a crebar, e se garissián de l'aborriment en s'empegant a mòrt (s'empegar, aquò se ditz s'assucar dins tota una part d'Occitània). Lei femnas anavan ai crèbas d'un embarràs a l'autre. Manjavan drechas, la sieta en man, au canton de la chaminèa.

Parlant dei femnas, çò qu'es ara totjorn un pauc perilhós pèr un òme, me tòrna la gaug que me venguèt d'un acamp de Lucha occitana a Tolosa que, pèr lo primier còp, lei filhas parlèron. I anèron de la denóncia de la civilisacion tradicionala, e dau masclum a la bòria. Me sovène plus ges coma lei mascles dau movement se virèron pèr salvar lo biais de viure. Çò que sabe, es que quàuquei tèmps après, lei convèrsas èran plenas de la celebracion dei comunardas, aquélei femnassas dau pòble que coma d'òmes menèron nòstra lucha.

E mai crese qu'es verai... Ai une tendresa tota niçada pèr Catarina Segurana. Empacha pas que lei liberacions son pas tótei en una, e que vesèm, nòstra generacion, s'agacham de la man d'ailà de la mar, d'eroïnas dei gebèls finir veladas.

Femnas ò mascles, la tria es malaisida d'una tradicion ont es nòstra identitat perduda e dei cadenas dau passat. Una lucha de liberacion, ieu crese qu'es aquela tria, non pas solament proclamada coma se fai un pauc totjorn, mai vertadierament entrepresa. L'operacion se remanda pas ais endemans de la libertat. La libertat es una conquista complicada, es pas una alenada a la subita. Tre ara, nos cau aprener d'alargar nòstre bofe en respirant nòstre. E nos cau mesfisar d'aquélei felibritges armats, se pòde dire, que pènsan de salvar lo tot d'una tradicion, foguèsse tan prestigiosa coma la basca.

Tre ara, la tria estènt malaisida, pause l'autre tèrme de la contradiccion. L' "autre país". En parlant d'espaci occitan, ai vougut respirar nòstre, categoricament. En desalienacion totala. M'arribèt de definir l'alienacion coma una rompedura de movement, l'aplant d'una societat sus sa rega de desvolopament autonòm. Era dins Viure. La desalienacion es, abans de tot, tornar au ponch de trencadura. Adonc, o tòrne afortir, cau saber èstre reaccionari.

Cau saber èstre reaccionari, ara, pèr prene la societat occitana ont es, e pas trop s'encapriciar s'es reaccionària, ela, pèr evolucion interdicha e desaviada, s'es tan tament pojadista en politica (pèr li donar un nom qu'es bèn occitan) et mai en votant pèr lei partits de senèstra, s'es moralament de còps machista ò escurantista (au jòc deis — ista me vau faire tractar de modernista: çò qu'es mau portat en tèmps d'ecologisme languinós).

Mai lèu, lèu e lèu! La remonta! D'intrada, siam pèr una Occitània a faire, ò tornar faire, e pas pèr una Occitània facha, qu'es una Occitània desfacha. Oc, siáu modernista. Coma èran modernistas leis Occitans que la Crosada Albigesa remandèt ai cròtas de l'intolerància. Coma èran modernistas aquélei falords que s'emmanelèron de tricolòr per conquistar lei drechs de l'òme... Aquéstei tanbèn son mieus e son falorditge, lo comprene. E mai, èran modernistas lei Comunards, ideós, "ideards", çò dison lei Lemosins. Tótei leis òmes e lei femnas de l'utopia creatritz.

Perqué Occitània es traversada d'aquela continuitat, que d'únei sònan identitat (ieu de la paraula me mesfise), mai traversada tanbèn dei revolucions rebutadas e deis utopias testarudas. Es ela mon país, ont vòle viure.

L'espaci occitan... Crese a son existéncia amagada. Crese a sa logica. Es una logica dei relacions. Occitània, la prene pas entre de confinhas que la dessepararián de çò qu'ela denega en existènt. La prene coma un còs sus una ossamenta.

Avètz jamai jogat au jòc deis isoglòssas enversadas? Se lei prenètz dins lo sens de l'identitat distinctiva, coma o fan lei dialectològs de mestier, trobaretz de segur çò que cercatz: de diferéncias. E d'aquela maniera vos metretz davant leis uelhs la frontiera d'Occitània, ont se somiatz d'Estat, faccionaretz de doganiers, e se desiratz la guerra, establiretz un frònt. Pacifiquement e rasonablement, dise pas que l'operacion siá pas utila.

Pasmens pus fruchosa es l'operacion invèrsa, de vèire leis isoglòssas estructurar la semblança dins la diversitat, e mai foguèsse amb aqueth hotut gascon estranh! La lenga d'òc vos apareisserà coma una soma relacionala.

Païs de relacions... L'Estat centralise, ara l'imperialisme de l'Euròpa rica nos leis an enebidas, copadas, esparpalhadas. Pasmens i son. Interioras. Dau vilatge a la vilòta: n'aviàm tirat au tèmps dau C.O.E.A. lo projècte de çò que crese ara qu'es la circonscricion de la demorança umana, lo país. De vilas en vilas, de país naut a país bassòu: descobrètz la logica de la region d'amainatjament democratic de l'espaci. De region en region (e me fagatz pas dire çò que dise lo contrari: siáu regionalista occitan, adonc ma primiera denóncia es aquela dei regions-programa de mort) se bastís l'espaci occitan. Un espaci ges embarrat: Occitània foguèt culturalament importanta dins lei moments d'insercion larga ai movements d'escambi. Pèr un país coma pèr un òme, l'existéncia es benlèu sèmpe plus avastada qu'una carta d'identitat.

Dise: espaci. Dise pas: territòri. Question de causida fundamentala. Dau band de l'espaci, i a lei relacions, lei duberturas, l'existéncia. Dau band dau territòri lei confinhas, lei barraduras, l'aver dau domeni e l'èstre de l'identitat.

Sabe bèn d'ont vèn l'esquilhament entre espaci e territòri. D'aquela necessitat d'un poder.

Oc, que nos cau establir lei poders en Occitània, en relacions dau país a la region e de la region a l'interregionala, a l'espaci de la nacion. E d'autreis articulacions encara, lei que se nosan en França, e se nosarián mai democraticament i aguèsse en França una democràcia dau "territory" (justament!), e aquélei que se pòdon nosar en traversant França, aquesta que caudrà bèn de mantun biaís la "desterritorialisar" (la risca que prene aquí, segon la lèi dau territòri!). Es pas mon luòc aici de faire lo detalh.

Remande a Autonomie, a d'àutrei libres, ont dempuèi dètz ans ai mantengut, cu o vèi pas es tucle, lei transicions de l'illimitacion.

Remande a l'avenidor nòstre, que farà, causa normala, un grand chaple de nòstrei projèctes e de mei proposicions. Non pas ais estelas, coma lo mage, ni a la persona collectiva mistica, mai a nòstre pòble. Vène d'arriscar la paraula, perque ne siáu a la darriera pagina. Plus ges de dobte, crese, lo pòble que parle es pas una entitat. Es una societat civila dins un espaci, qu'en prenèn un poder sus l'espaci entamena a l'encòp sa bastison e sa liberacion.

Lo pòble. Leis occitanistas i son dedins, a sa plaça. An pas de se substituir a eu. Ai sovent pensat que lei profètas dei liberacions coma benlèu sei combatènts an ges de vocacion a la direccion d'un país. Es pasmens pèr prene aquela direccion que luchan. Es antau que lo nacionalisme tomba curbecèla sus leis esperanças de la nacion, que Canaan vèn Israël e que lei revolucions socialistas mai animosas fan lo nadon faissistet.

Quand dise poder occitan, nani, Monsur, es pas dau vòstre ni dau mieu que se tracha. Dins una Occitània laïca, es a dire, — rendèm ai paraulas mai escurzidas sa lutzasonabla — dins una democracia vertadièra ont lo laòs seriá demòs, e mai un socialisme nòu pèr aquò n'es de besonh, auriàm bèla recompensa de simplement viure au país.

Aquí nòstra nòbla ambicion. Còtra l'orguelh d'èstre, — lo crèire de l'identitat —, còtra lo bavardatge provincialista, — nòstrei tartarinadas —, voudriáu dobrir amb vosautres, occitanistas, lo tèmps dei gràndeis ambicions. Dau vilatjon perdut a tota Occitània dubèrta, lo grand país nòstre! Dins una cultura desprovincialisada enfin, la granda escasença pèr nòstra lenga! Dins l'invencion autonomista, la granda dobertura de destin popular!

E, de segur, auriáu pas escrich lo Nani Monsur, aguèsse pas sentit de barraduras aquèsteis ans nos entressecar l'esperança: l'Institut d'Estudis Occitans que fonha sa fonccion de recèrca pèr lo tristet afortiment nacionalista, la cultura nòstra enfangada dins un populisme retorçut e poussós, lo movement politic que son unitat se deviá faire e que vira au recaucatge dei modèls vièlhs dins l'atissament interior.

Lo “Nani, Monsur” es la risca presa, ara, de dire que devèm èstre mai importants que çò que disèm que siám. Pèr aquò, tot nos dobrir de la comprenèla, de l'èime (en movement, l'èime o es totjorn). Dobrir, òc!

© CIEL d'Oc – Febrié 2012